

euro w
POLSCE

BIURO PEŁNOMOCNIKA RZĄDU
DS. WPROWADZENIA EURO
PRZEZ RZECZPOSPOLITĄ POLSKĄ

Nr 11/2011
Sierpień 2011

€UROOPRACOWANIA

**Zespół Roboczy ds. Wprowadzenia
Banknotów i Monet Euro**

**ANALIZA DOŚWIADCZEŃ PAŃSTW
W ZAKRESIE WYMIANY PIENIĄDZA
GOTÓWKOWEGO NA EURO**

PEŁNOMOCNIK RZĄDU
DS. WPROWADZENIA
EURO PRZEZ
RZECZPOSPOLITĄ
POLSKĄ

MINISTERSTWO FINANSÓW
RZECZPOSPOLITA POLSKA

BIURO.EURO@MOFNET.GOV.PL

**Materiał przygotowany przez międzyinstytucjonalny Zespół
Roboczy do spraw Wprowadzenia Banknotów i Monet Euro**

Warszawa, lipiec 2011

GŁÓWNE TEZY:

- Euro może zostać wprowadzone według scenariusza madryckiego lub scenariusza big bang. Scenariusz madryckiego z trzyletnim okresem przejściowym (okresem między wprowadzeniem euro do obiegu bezgotówkowego a wprowadzeniem banknotów i monet euro) zastosowało jednaście państw UE, które wprowadziły euro w 1999 r. oraz Grecja. Scenariusz „big-bang” (bez okresu przejściowego) był dotychczas wybierany przez wszystkie kraje, które przystąpiły do strefy euro w latach 2007-2011.
- Wszystkie państwa strefy euro posługują się identycznymi banknotami. Monety posiadają wspólny awers, natomiast rewers stanowi stronę narodową, wybraną przez dane państwo. Większość państw wybrało wizerunki strony narodowej w drodze konkursu (otwartego bądź ograniczonego), inne powierzyły decyzję w tej sprawie komisjom eksperckim lub instytucjom państwowym.
- Produkcja banknotów i monet euro w państwach, które wprowadziły euro do obiegu gotówkowego w 2002 r. , za wyjątkiem Luksemburga, odbywała się w krajowych drukarniach i mennicach. Banki centralne państw, które wprowadziły euro po 2002 r. potrzebną ilość banknotów na wymianę i pierwszy rok obiegu wypożyczyły z Eurosystemu. Banki centralne Słowenii, Cypru i Malty, nie posiadając krajowych mennic, zleciły bicie monet ze stroną narodową mennicom, które wygrały przetarg. Natomiast słowackie monety zostały przygotowane w krajowej mennicy.
- Wszystkie państwa wprowadzające euro gotówkowe w 2002 r. rozprowadzały zestawy startowe monet zarówno dla przedsiębiorstw, jak i dla społeczeństwa. Miały one ułatwić dokonywanie transakcji w pierwszych dniach funkcjonowania nowej waluty oraz pomóc społeczeństwu zaznajomić się z jej wyglądem. Wśród nowych państw członkowskich wszystkie przygotowały zestawy startowe dla społeczeństwa. Z zestawów startowych dla przedsiębiorców natomiast zrezygnowano na Słowacji.
- W ostatnich miesiącach lub tygodniach przed wprowadzeniem euro gotówkowego podmioty gospodarcze mogły stopniowo gromadzić zapasy banknotów i monet euro w ramach zaopatrzenia pierwotnego (dostarczanie monety i banknoty euro do banków komercyjnych przez bank centralny) oraz wtórny (rozprowadzanie banknotów i monet euro przez banki komercyjne wśród placówek handlowych). Powszechna dostępność nowych banknotów i monet od dnia wprowadzenia euro gotówkowego pozwoliła skrócić okres podwójnego obiegu do maksymalnie 2 miesięcy w państwach wymieniających banknoty i monety euro w 2002 r. oraz do maksymalnie 1 miesiąca w państwach dokonujących zamiany waluty w kolejnych latach. .
- Obywatelom zapewniono możliwość wymiany wycofanych banknotów i monet nominowanych w walutach narodowych na euro w bankach komercyjnych oraz w bankach centralnych. Obywatele państw wprowadzających wspólną walutę mieli możliwość dokonywania bezpłatnej wymiany pieniądza gotówkowego na euro w bankach centralnych i komercyjnych przez okres określony indywidualnie przez poszczególne państwa.
- Doświadczenia państw strefy euro dowodzą, że dla zapewnienia płynnego przebiegu procesu wymiany, obywatele powinni być odpowiednio zaznajomieni z harmonogramem wprowadzenia nowej waluty, wyglądem wizerunków banknotów i monet euro, zabezpieczeniami chroniącymi przed fałszerstwem oraz zasadami wymiany waluty narodowej na euro. Niezbędne są również specjalne programy informacyjne oraz kursy szkoleniowe dla pracowników banków i handlu detalicznego.

Niniejszy materiał ma charakter roboczy. Opisane propozycje rozwiązań w procesie wprowadzenia euro odzwierciedlają stanowisko Zespołu Roboczego ds. Wprowadzenia Banknotów i Monet Euro i nie są wiążące. Szczegółowy opis działań, które zostaną zastosowane w Polsce zostanie zawarty w *Narodowym Planie Wprowadzenia Euro*.

I. Cel dokumentu	5
II. Podstawa	5
III. Zakres tematyczny opracowania.....	5
1. Wprowadzenie	6
2. Scenariusze wprowadzenia euro	6
2.1. Scenariusz madrycki (scenariusz z okresem przejściowym)	6
2.2. Scenariusz „big-bang” i „big-bang” z „phasing-out”	7
2.3. Wybór scenariuszy wprowadzenia euro w krajach, które przyjęły euro po 2002 r. .	9
3. Wybór wizerunków stron narodowych monet euro	9
4. Pozyskanie banknotów i monet euro na potrzeby wymiany – formy i miejsca zlecenia produkcji	11
4.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.....	11
4.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.	14
5. Zestawy startowe.....	16
5.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.....	17
5.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.	18
6. Zaopatrzenie pierwotne (frontloading) i wtórne (sub-frontloading)	21
6.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.....	23
6.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.	29
7. Udział sił zbrojnych w procesie wsparcia wymiany pieniądza gotówkowego na euro w niektórych państwach strefy euro.....	32
8. Wprowadzanie euro w okresie podwójnego obiegu.....	34
8.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.....	36
8.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.	41
9. Wycofywanie i wymiana walut narodowych na euro	46
9.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.....	47
9.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.	55
10. Kampania informacyjno-szkoleniowa.....	57
11. Bibliografia	63

I. Cel dokumentu

Celem dokumentu jest dostarczenie międzyinstytucjonalnej strukturze organizacyjnej ds. przygotowań do wprowadzenia euro przez Rzeczpospolitą Polską, w tym m.in. Pełnomocnikowi Rządu ds. Wprowadzenia Euro przez RP oraz Pełnomocnikowi Zarządu NBP ds. Wprowadzenia Euro informacji na temat doświadczeń państw w zakresie wymiany pieniądza gotówkowego na euro. Stanowi to realizację zadania nr 2 szczegółowego harmonogramu prac międzyresortowego Zespołu Roboczego do spraw Wprowadzenia Banknotów i Monet Euro, przyjętego przez Zespół dnia 2.04.2010 r. i zaaprobowanego przez Radę Koordynacyjną w dniu 27.04.2010 r.

II. Podstawa

Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 3 listopada 2009 r. powołana została międzyresortowa struktura organizacyjna ds. przygotowań do wprowadzenia euro przez Rzeczpospolitą Polską. W skład struktury wchodzi: Narodowy Komitet Koordynacyjny do spraw Euro, Rada Koordynacyjna oraz Międzyinstytucjonalne Zespoły Robocze do spraw Przygotowań do Wprowadzenia Euro przez Rzeczpospolitą Polską.

Postanowieniem Rady Koordynacyjnej Zespoły Robocze zostały zobowiązane do przygotowania informacji dotyczących doświadczeń państw w zakresie wprowadzenia euro. Realizując nałożone przez Radę Koordynacyjną zadanie, Zespół Roboczy ds. Wprowadzenia Banknotów i Monet Euro przygotował materiał dotyczący doświadczeń państw w zakresie wymiany pieniądza gotówkowego na euro.

III. Zakres tematyczny opracowania

Materiał zawiera informacje dotyczące różnych aspektów wymiany gotówkowej na euro w tym w szczególności z zakresu:

- zastosowanych przez kraje strefy euro scenariuszy wprowadzenia euro,
- przyjętych procedur prowadzących do wyboru stron narodowych monet euro,
- aspektów logistycznych związanych z pozyskaniem banknotów i monet euro na potrzeby wymiany, ich przechowywaniem oraz dystrybucją m.in. w okresie podwójnego obiegu,
- wycofywania z obiegu banknotów i monet waluty narodowej i ich niszczenia,
- przygotowania zestawów startowych,
- kampanii informacyjno-szkoleniowych.

Podsumowanie materiału stanowią wnioski dla Polski wynikające z doświadczeń krajów, które przystąpiły do strefy euro.

1. Wprowadzenie

Polska przystępując do Unii Europejskiej, zobowiązała się do przyjęcia euro, podobnie jak wszystkie kraje, które przystąpiły do UE od 2004 r. Jednym z elementów przygotowań do przyjęcia nowej waluty jest opracowanie *Narodowego Planu Wprowadzenia Euro*. Większość krajów UE spoza strefy euro posiada plany, które są systematycznie uaktualniane. Jedną z podstawowych decyzji, którą należy podjąć w trakcie opracowywania planu jest wybór scenariusza wprowadzenia euro, który determinuje ogół przedsięwzięć prawno-organizacyjnych i logistycznych niezbędnych do sprawnego przeprowadzenia operacji wymiany pieniądza gotówkowego na euro. Komisja Europejska, w dokumentach dotyczących prawnych aspektów wprowadzania wspólnej waluty, określiła następujące scenariusze wprowadzania euro:

- scenariusz madrycki zakładający istnienie okresu przejściowego i przewidujący odstęp czasowy między wprowadzeniem euro w formie bezgotówkowej i gotówkowej,
- scenariusz „big-bang” przewidujący jednoczesne wprowadzenie euro w formie bezgotówkowej i gotówkowej; przewidziano również wariant „big-bang” z okresem stopniowego wycofywania waluty narodowej, tj. z tzw. okresem „phasing-out”¹.

Analiza doświadczeń państw w zakresie wymiany pieniądza gotówkowego na euro podsumowana wnioskami dla Polski może stanowić materiał pomocniczy w procesie uzgadniania stanowiska w sprawie preferowanego scenariusza wprowadzenia euro w Polsce.

2. Scenariusze wprowadzenia euro

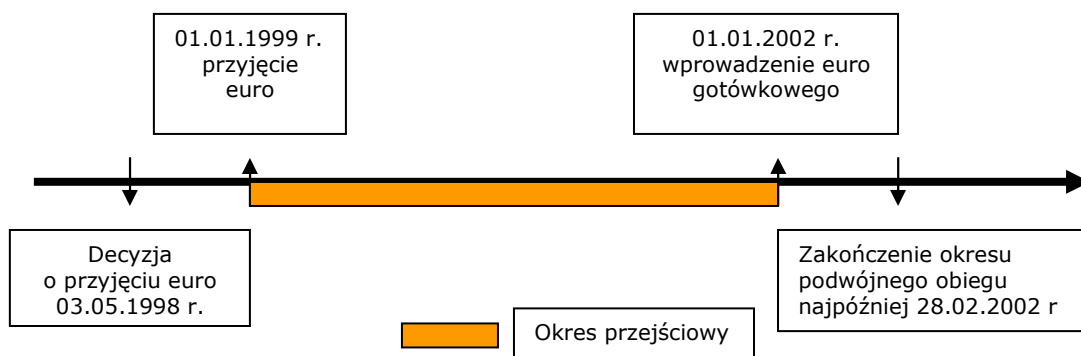
2.1. Scenariusz madrycki (scenariusz z okresem przejściowym)

Okres przejściowy został zdefiniowany w Rozporządzeniu Rady WE Nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro jako „okres rozpoczynający się dnia 1 stycznia 1999 r. i zakończony dnia 31 grudnia 2001 r.”. W dniu 1 stycznia 1999 r. jedenaście państw Unii Europejskiej, a od 1 stycznia 2001 r. także Grecja, przystąpiło do trzeciego etapu UGW, według scenariusza przyjętego przez Radę Europejską w Madrycie w grudniu 1995 r. Scenariusz madrycki zakładał w pierwszej fazie przyjęcie euro bezgotówkowego, przy czym przy dokonywaniu transakcji obowiązywała zasada "brak nakazu, brak zakazu". Zasada ta umożliwiła podmiotom gospodarczym i osobom prywatnym swobodę wyboru waluty pomiędzy euro a walutą narodową. Okres przejściowy potrzebny był do wyprodukowania, sprawnego przygotowania dystrybucji

¹ „Phasing-out” (okres stopniowego wycofywania) oznacza okres nieprzekraczający jednego roku, rozpoczynający się w dacie przyjęcia euro, który ma zastosowanie wyłącznie w tych państwach członkowskich, w których data przyjęcia euro pokrywa się z datą wymiany pieniądza gotówkowego. W okresie „phasing-out” mogą być kontynuowane odniesienia do waluty narodowej w instrumentach prawnych (przepisy ustawowe i wykonawcze, działania administracyjne, decyzje sądów, umowy, jednostronne akty prawne, instrumenty płatnicze niebędące banknotami i monetami oraz inne instrumenty mające skutki prawne). Wybór opcji „phasing-out” nie wpływa na logistyczne aspekty operacji wymiany gotówkowej.

i wprowadzenia do obiegu banknotów i monet euro. Scenariusz ten ilustruje rysunek 1, który przedstawia daty związane z wprowadzeniem euro przez pierwszych 11 państw².

Rysunek 1

Najważniejsze zasady obowiązujące w okresie przejściowym:

- waluty narodowe w formie gotówkowej i bezgotówkowej oraz euro tylko w formie bezgotówkowej funkcjonowały równolegle;
- dotychczasowe jednostki walut narodowych stały się wyrażeniami euro, powiązаныmi z nim nieodwołalnymi kursami wymiany;
- banknoty i monety narodowe nadal posiadały status prawnego środka płatniczego na terenie państw strefy euro;
- obowiązywała zasada „brak nakazu, brak zakazu”;
- euro było obowiązkowo jednostką rozrachunkową EBC i banków centralnych uczestniczących Państw Członkowskich.

W nowelizacji Rozporządzenia Rady WE Nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro okres przejściowy został zdefiniowany jako „maksymalnie trzyletni okres rozpoczynający się nie później niż o godz. 00.00 w dacie przyjęcia euro i trwający do godz. 00.00 w dacie wymiany pieniądza gotówkowego”.

2.2. Scenariusz „big-bang” i „big-bang” z „phasing-out”

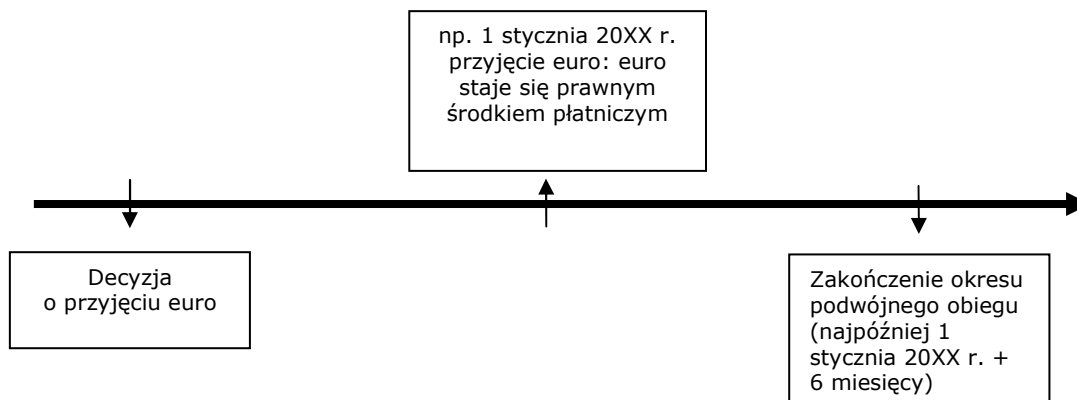
Nowelizacja Rozporządzenia Rady WE Nr 974/98 pozwoliła na wprowadzenie euro z zastosowaniem scenariusza „big-bang” i jego wariantu „big-bang” z „phasing out”³. Scenariusz „big-bang” zakłada, że przyjęcie euro w formie bezgotówkowej jest zbieżne w czasie z wprowadzeniem banknotów i monet euro do obiegu. Scenariusz „big-bang” można traktować jako szczególny przypadek scenariusza madryckiego, w którym długość okresu przejściowego jest zredukowana do zera. Takie podejście nie wymaga wprowadzenia przepisów przejściowych.

² 1 stycznia 1999 r. euro w formie bezgotówkowej zostało przyjęte przez 11 krajów (Austria, Belgia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia i Włochy), do których dołączyła Grecja 1 stycznia 2001 r. (okres przejściowy dla Grecji trwał w związku z tym 1 rok, a nie 3 lata jak dla pozostałej 11”).

³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 2169/2005 z dnia 21 grudnia 2005 r.

Dotychczas scenariusz „big-bang” wybierany był przez kraje, które przystąpiły do UE wraz z Polską w 2004 r., a następnie przystąpiły do strefy euro. Scenariusz „big-bang” ilustruje rysunek 2.

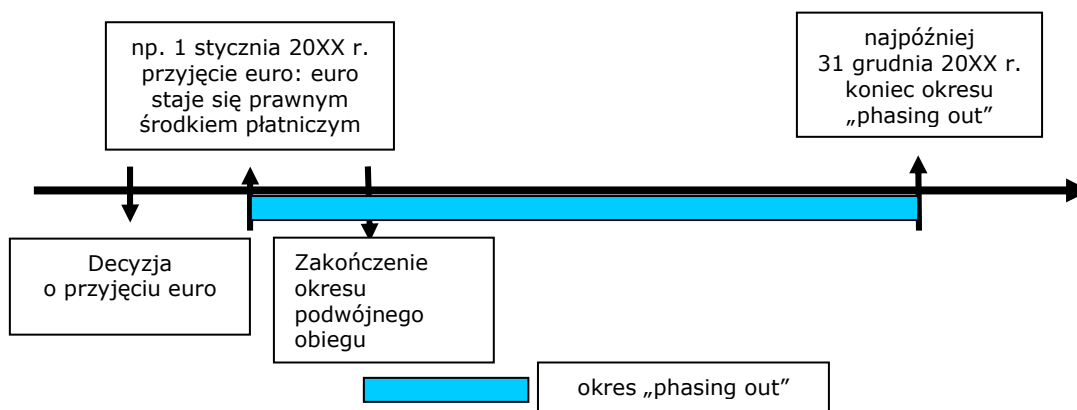
Rysunek 2

W nowelizacji Rozporządzenia Rady WE Nr 974/98 w sprawie wprowadzenia euro okres stopniowego wycofywania („phasing-out”) został zdefiniowany jako „okres nieprzekraczający jednego roku, rozpoczynający się w dacie przyjęcia euro, który ma wyłączne zastosowanie w tych Państwach Członkowskich, w których data przyjęcia euro pokrywa się z datą wymiany pieniądza gotówkowego”.

Propozycja scenariusza „big-bang” połączonego z okresem „phasing-out” ma na celu zminimalizowanie trudności związanych z zakończeniem procesu wymiany waluty narodowej na euro wynikających z ram czasowych. Scenariusz „big-bang” wymaga przestawienia i dostosowania wszystkich systemów księgowych i instrumentów prawnych w sektorze publicznym i prywatnym najpóźniej w dniu poprzedzającym dzień €. W celu łagodniejszego przejścia na euro, zachowując pozytywne aspekty scenariusza „big-bang”, można zagwarantować prawnie opcję stosowania odniesień do waluty narodowej dla niektórych instrumentów prawnych, przy czym wyłącza się możliwość stosowania tego rodzaju instrumentów do operacji i rozliczeń transgranicznych. Scenariusz „big-bang” z „phasing-out” ilustruje rysunek 3.

Rysunek 3

2.3. Wybór scenariuszy wprowadzenia euro w krajach, które przyjęły euro po 2002 r. ⁴

Cypr

Decyzję o wyborze scenariusza "big bang" podjął w dniu 23.09.2005 r. Komitet Koordynujący (przewodniczącym Komitetu był prezes banku centralnego Cypru), w skład którego wchodziło 4 przedstawicieli banku centralnego, 5 przedstawicieli Ministerstwa Finansów oraz 1 przedstawiciel Ministerstwa Handlu, Przemysłu i Turystyki odpowiedzialny za przygotowanie Narodowego Planu Działań (National Action Plan). W dniu 02.11.2005 r. Rada Ministrów zatwierdziła datę wprowadzenia euro zarówno w formie bezgotówkowej jak i gotówkowej.

3. Wybór wizerunków stron narodowych monet euro

W przeciwieństwie do banknotów euro, które w każdym państwie członkowskim UGW mają wspólne obie strony, monety powszechnego obiegu posiadają jedną stronę wspólną, natomiast drugą – narodową, wybraną przez dane państwo. Koncepcja wspólnych i narodowych stron monet euro ma odzwierciedlać ideę integracji europejskiej z zachowaniem różnic narodowych, a jednocześnie ma na celu zwiększenie stopnia ich akceptacji przez mieszkańców krajów UE. Zgodnie z art. 128 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej monety euro mogą emitować państwa członkowskie UGW, z zastrzeżeniem zgody Europejskiego Banku Centralnego co do wielkości emisji.

W obiegu znajduje się osiem nominalów monet: 1, 2, 5, 10, 20, 50 centów oraz 1 i 2 euro. Szatę graficzną stron wspólnych monet euro zaakceptowano na szczycie w Amsterdamie w czerwcu 1997 r. Przedstawiały one następujące motywy:

- na monetach o nominalach 1, 2, 5 centów - położenie Europy na kuli ziemskiej,
- na monetach o nominalach 10, 20, 50 centów - Unię Europejską jako związek narodów,
- na monetach o nominalach 1 i 2 euro - Europę bez granic.

Na stronie wspólnej znajduje się dwanaście gwiazd, będących symbolem zjednoczonej Europy oraz nominal i nazwa jednostki pieniężnej. Strona narodowa jest inna dla każdego państwa członkowskiego emitującego monety euro. Zgodnie z zaleceniem Komisji Europejskiej⁵ powinno znaleźć się na niej dwanaście gwiazd europejskich tworzących okrąg wokół zasadniczego motywu, oznaczenie roku wybicia i wskazanie nazwy emitującego państwa członkowskiego. Strony narodowe nie powinny natomiast powtarzać żadnej informacji o nominale ani żadnych motywów strony wspólnej. Monety euro powszechnego obiegu

⁴ Brak danych dotyczących Malty, Słowenii i Estonii.

⁵ Zalecenie Komisji z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych wytycznych dotyczących stron narodowych i emisji monet euro przeznaczonych do obiegu.

i okolicznościowe⁶ są prawnym środkiem płatniczym w całej strefie euro w przeciwieństwie do kolekcjonerskich, które są prawnym środkiem płatniczym wyłącznie na terenie kraju emitenta.

Wszystkie nowe wzory monet euro są przedmiotem pisemnej procedury konsultacyjnej. W tym celu państwa członkowskie emitujące monety euro powinny przekazywać do Komisji Europejskiej projekty nowych wzorów monet euro z co najmniej sześciomiesięcznym wyprzedzeniem w stosunku do planowanej daty emisji. Komisja Europejska wydaje opinię co do zgodności projektów wizerunków z zaleceniami oraz koordynuje procedurę konsultacyjną pomiędzy państwami członkowskimi.

Przed rozpoczęciem prac związanych z wyborem strony narodowej należy podjąć decyzję, czy monety o różnych nominałach będą miały jeden, czy też różne wizerunki w zależności od wartości nominalnej. Będzie to miało wpływ na tryb i sposób wyboru wizerunku strony narodowej. Państwa, które dotychczas przystąpiły do strefy euro przyjęły następujące rozwiązania:

- jeden wizerunek dla wszystkich monet,
- inny wizerunek dla każdego nominału,
- różne wizerunki dla grup nominałów – trzy projekty: jeden dla nominałów 1 i 2 euro, jeden dla nominałów 10, 20 i 50 centów oraz jeden dla nominałów 1, 2, 5 centów,
- jeden wizerunek dla nominałów 1, 2, 5, 10, 20 i 50 centów oraz różne wizerunki dla nominałów 1 i 2 euro.

Dotychczas wybór wizerunku narodowej strony monet euro był dokonywany w następującym trybie:

- konkurs otwarty (np. Belgia, Portugalia, Słowacja),
- konkurs ograniczony do kilku wybranych projektantów, np. artystów, projektantów monet, medali itd. (np. Holandia, Niemcy, Austria i Luksemburg),
- zlecenie zaprojektowania wizerunków wybranym artystom (np. Grecja, Hiszpania, Irlandia, Włochy).

Wybór projektów zgłoszonych w drodze konkursu otwartego bądź ograniczonego dokonywany był przez powołane do tego celu komisje składające się m.in. z przedstawicieli ministerstwa finansów, banku centralnego, autorytetów w dziedzinie kultury, numizmatyków, artystów itp. Na różnych etapach działań związanych z wyborem wizerunków stron narodowych monet euro zaangażowane było również społeczeństwo, np. we Włoszech, Słowenii i Słowacji. W przypadku Słowacji, która zastosowała konkurs otwarty jako tryb wyboru strony narodowej, proces wyboru wizerunków trwał ok. 4 lat.

⁶ Monety okolicznościowe to monety o nominale 2 euro, których strona narodowa jest zastąpiona motywem okolicznościowym. Ma ona upamiętniać wyłącznie wydarzenia mające wielkie znaczenie dla danego kraju lub całej Europy. Występuje ograniczenie prawa emisji monet okolicznościowych euro do jednej monety na rok w przypadku każdego emitującego państwa członkowskiego.

4. Pozyskanie banknotów i monet euro na potrzeby wymiany – formy i miejsca zlecenia produkcji

We wszystkich krajach wystąpiło przeszacowanie zapotrzebowania na monety euro. Nadrzędną zasadą było zminimalizowanie ryzyka niezaspokojenia popytu uczestników obrotu gotówkowego. Ryzyko niedoszacowania zapotrzebowania na monety skutkuje bowiem problemami z wydawaniem reszty oraz reputacyjnymi, natomiast w przypadku przeszacowania nadmiarowe monety pozostają w zapasie i są wprowadzane do obiegu w następnych latach.

4.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.

W styczniu 2002 r. dwanaście państw „pierwszej fali” wprowadziło banknoty i monety euro do obiegu gotówkowego według scenariusza madryckiego z trzyletnim okresem przejściowym (oprócz Grecji, która przystąpiła do Unii Gospodarczej i Walutowej w styczniu 2001 r., dlatego okres ten był dla niej krótszy i trwał 1 rok). Ponieważ decyzja o tym, że pierwsze 11 państw (Austria, Belgia, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia i Włochy) wprowadzi gotówkę euro do obiegu 1 stycznia 2002 r. zapadła w dniu 3 maja 1998 r.⁷ kraje te miały ok. 3,5 roku na przygotowanie produkcji, wyprodukowanie i dystrybucję banknotów i monet euro. Produkcję monet euro rozpoczęto w maju 1998 r., natomiast banknotów euro w lipcu 1999 r.

Banknoty i monety euro znalazły się w obiegu w 2002 r., ale przygotowania do ich wprowadzenia rozpoczęły się już na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej (art. 106) określił kompetencje Europejskiego Banku Centralnego oraz rządów i banków centralnych państw UGW w dziedzinie emisji gotówki euro. Europejski Bank Centralny ma wyłączne prawo do upoważniania do emisji banknotów euro w Unii. Banknoty euro mogą emitować Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne. Państwa strefy euro mogą emitować monety euro pod warunkiem zatwierdzenia wielkości emisji przez EBC. Rozpoczęcie produkcji monet euro wymaga zgody Komisji Europejskiej ze względu na posiadane przez Komisję prawa autorskie do wspólnej strony monet euro.

W 1996 r. Rada Europejskiego Instytutu Walutowego (European Monetary Institute - EMI) poprzednika EBC, mając na uwadze konieczność wyprodukowania ogromnych ilości banknotów na potrzeby wymiany gotówkowej na euro w krótkim czasie, podjęła decyzję, że w produkcji pierwszej partii banknotów euro powinny wziąć udział drukarnie państw Unii Europejskiej drukujące banknoty krajowe. Rozważano zastosowanie następujących scenariuszy produkcji⁸:

- system indywidualny, w którym poszczególne krajowe banki centralne produkowałyby banknoty w ilości zaspokajającej zapotrzebowanie w danym kraju; w tym systemie każdy krajowy bank centralny miałby drukować wszystkie nominały;

⁷ Rozporządzenie Rady (WE) nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro (Dz.U. L 139 z 11.5.1998, str. 1)

⁸ Jak powstało euro – nasz pieniądz. Krótka historia banknotów i monet euro. Europejski Bank Centralny, str. 49.

- system zbiorczy, w którym poszczególne krajowe banki centralne drukowałyby tylko niektóre nominały, ale w ilości wystarczającej na pokrycie łącznego zapotrzebowania na dany nominal w całej strefie euro.

System zbiorczy stanowiłby rozwiązanie bardziej efektywne. Przykładowo, gdyby produkcja jednego nominalu banknotu euro odbywała się w czterech, a nie w piętnastu drukarniach, banknoty byłyby bardziej jednolite, a koordynacja ich produkcji prostsza. Wiązałoby się to natomiast z większym wysiłkiem organizacyjnym i kosztami dystrybucji ogromnych ilości banknotów na potrzeby wymiany gotówkowej. Przy produkcji banknotów próbnych okazało się, że żadne istotne przesłanki techniczne nie uzasadniają produkcji w systemie zbiorczym. Biorąc powyższe pod uwagę przy druku pierwszej partii banknotów zdecydowano się na system indywidualny.

Produkcja banknotów i monet euro w państwach, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r. odbywała się więc w krajowych drukarniach i mennicach usytuowanych w poszczególnych krajach strefy euro, za wyjątkiem Luksemburga. Luksemburg był jedynym państwem strefy euro, który nie zajmował się produkcją gotówki euro z powodu braku producentów krajowych. Bank centralny Luksemburga zlecił produkcję 120 milionów sztuk monet euro mennicy holenderskiej. Z kolei druk 46 milionów sztuk banknotów został zrealizowany w Niemczech i w Holandii. W tabeli 1 przedstawiono producentów banknotów i monet euro dla poszczególnych krajów.

Tabela 1. Miejsca produkcji banknotów i monet euro

Państwo	Banknoty euro	Monety euro
Austria	Oesterreiche Banknoten- und Sicherheitsdruck GmbH (Wiedeń)	Mennica Austriacka (Wiedeń)
Belgia	Narodowy Bank Belgii (Bruksela)	Królewska Mennica Belgijska (Bruksela)
Finlandia	Setec Oy (Vantaa)	Mennica Finlandii (Vantaa)
Francja	Bank Francji (Chamalieres) Oberthur (Chantepie)	Mennica Paryska (oddział w Pessac)
Grecja	Bank Grecji (Ateny)	Bank Grecji (Ateny)
Hiszpania	Fabrica Nacional de Moneda y Timbre (Madryt)	Fabrica Nacional de Moneda y Timbre, Real Casa de la Moneda (Madryt)
Holandia	Johan Enschede & Zn. (Haarlem)	Mennica Holenderska (Utrecht)
Irlandia	Centralny Bank Irlandii (Dublin)	Centralny Bank Irlandii, Currency Center (Dublin)
Niemcy	Bundesdruckerei (Berlin) Giesecke & Devrient (Monachium) Giesecke & Devrient (Lipsk)	Mennice w Berlinie, Monachium, Stuttgart, Karlsruhe i Hamburgu

Portugalia	Valora (Carregado)	Imprensa Nacional, Casa da Moeda (Lizbona)
Włochy	Bank Włoch (Rzym)	La Zecca (Rzym)

Źródło: Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, Narodowy Bank Polski, 2003 r., str. 30.

Na potrzeby wymiany gotówkowej na euro i pierwszy rok obiegu, do końca 2001 r. wyprodukowano łącznie ok. 15 mld sztuk banknotów euro o wartości nominalnej ok. 635 mld EUR oraz ponad 51 mld sztuk monet o wartości prawie 16 mld EUR. Liczbę wyprodukowanych banknotów i monet euro dla poszczególnych krajów przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Liczba banknotów i monet euro wyprodukowanych do 1 stycznia 2002 r.

Państwo	Liczba banknotów (w mln sztuk)	Udział w całkowitej produkcji banknotów euro (w %)	Liczba monet (w mln sztuk)	Udział w całkowitej produkcji monet euro (w %)
Austria	550	3,7	1 800	3,5
Belgia	550	3,7	1 957	3,8
Finlandia	225	1,5	1 052	2,0
Francja	2 265	15,2	8 150	15,8
Grecja	617	4,1	1 333	2,6
Hiszpania	1 924	12,9	7 085	13,7
Holandia	659	4,4	2 800	5,4
Irlandia	294	2,0	1 078	2,1
Luksemburg	46	0,3	120	0,2
Niemcy	4 783	32,1	17 000	32,9
Portugalia	537	3,6	1 296	2,5
Włochy	2 440	16,4	7 940	15,4
Ogółem	14 890	100,0	51 611	100,0

Źródło: Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, Narodowy Bank Polski, 2003 r., str. 31.

Na początku 2002 r. wprowadzono do obiegu 7,8 mld sztuk banknotów i 40,4 mld sztuk monet euro, natomiast pozostała wyprodukowana liczba miała stanowić rezerwę logistyczną służącą wyeliminowaniu ryzyka ewentualnych niedoborów banknotów i monet oraz zwiększonego popytu na niektóre nominały. Po spadku na początku wiosny 2002 r. do 7,16 mld sztuk pod koniec października 2002 r. liczba banknotów w obiegu wzrosła do 7,42 mld sztuk. Już w styczniu 2002 r. odnotowano znaczny spadek liczby monet w obiegu do poziomu 37,8 mld, a następnie wzrost na koniec października 2002 r. do poziomu 38,2 mld⁹.

4.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.

Państwa, które wprowadziły banknoty i monety euro do obiegu po 2002 r. miały możliwość wyboru scenariusza wprowadzenia euro i wszystkie jak dotąd wybierały scenariusz „big-bang”. Według tego scenariusza, okres na produkcję i dystrybucję monet i banknotów euro jest znacznie krótszy niż przy zastosowaniu scenariusza z okresem przejściowym i wynosi ok. 6 miesięcy (tj. okres od daty podjęcia przez Radę Ecofin decyzji o uchyleniu derogacji do dnia wprowadzenia euro).

Po nowelizacji rozporządzenia Rady 974/98, w której przewiduje się możliwość wyboru scenariusza wprowadzenia euro, Europejski Bank Centralny wydał wytyczne umożliwiające wypożyczenie zarówno banknotów jak i monet euro z Eurosystemu¹⁰. Wszystkie banki centralne wypożyczyły z Eurosystemu potrzebną ilość banknotów na wymianę i pierwszy rok obiegu, natomiast do tej pory żaden z krajów nie korzystał z możliwości pożyczania monet euro. Bank centralny Słowacji powierzył produkcję monet krajowej mennicy w Kremnicy, natomiast banki centralne Słowenii, Cypru i Malty, nie posiadając krajowych mennic, zleciły bicie monet ze stroną narodową mennicom, które wygrały przetarg.

Cypr

Decyzja o zniesieniu derogacji została podjęta 10 lipca 2007 r. Bank centralny Cypru pozyskał 79,1 mln sztuk banknotów euro o wartości 1 730 mln EUR, wypożyczając je z banku centralnego Grecji. Natomiast w wyniku przetargu monety euro wybiła dla Cypru Mennica Finlandii. Produkcja monet rozpoczęła się natychmiast po podjęciu decyzji o uchyleniu derogacji, 10 lipca 2007 r. Pierwsza dostawa monet miała miejsce na początku października 2007 r., natomiast ostatnia 30 listopada 2007 r. Na potrzeby wymiany gotówkowej wyprodukowano 395 mln sztuk monet euro o wartości nominalnej 100,3 mln EUR¹¹.

⁹ Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, Narodowy Bank Polski, 2003, str. 31.

¹⁰ Wytyczne EBC z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego na euro związanych z wprowadzeniem waluty euro oraz zaopatrzenia pierwotnego i zaopatrzenia wtórnego w banknoty i monety euro podmiotów poza strefą euro – (EBC/2006/9) (2006/525/WE).

¹¹ Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polski w trzecim etapie UGW, projekty badawcze część 2, NBP, 2009 r., str. 191-192.

Estonia

Decyzja o zniesieniu derogacji została podjęta 13 lipca 2010 r. W celu zastąpienia znajdujących się w obiegu koron estońskich i zapewnienia zapasów niezbędnych ze względów logistycznych bank centralny Estonii (Eesti Pank) pożyczył z Eurosystemu około 45 mln sztuk banknotów euro o wartości 1,47 mld EUR. Monety euro z estońską stroną narodową zostały zamówione w drodze przetargu w Mennicy Finlandii w ilości 194 mln sztuk o łącznej wartości 58,4 mln EUR.

Malta

Decyzja o zniesieniu derogacji została podjęta 10 lipca 2007 r. W wyniku przetargu monety euro z narodową stroną zostały wyprodukowane w Mennicy Paryskiej na podstawie porozumienia podpisanego 24 stycznia 2007 r. Na potrzeby wymiany wyprodukowano 200 mln sztuk monet o wartości 56,1 mln EUR. Bank centralny Malty (Bank Ċentrali ta Malta) pożyczył od banku centralnego Włoch (Banca d'Italia) 72 mln sztuk banknotów euro o wartości 1 566 mln EUR¹².

Słowacja

Decyzja o zniesieniu derogacji została podjęta 8 lipca 2008 r. Banknoty euro zostały wypożyczone z banku centralnego Austrii. Banknoty w liczbie 188 mln sztuk, o wartości 7 mld EUR zostały dostarczone do banku centralnego Słowacji (Národná Banka Slovenska) w ciągu kilku dni. Odległość pomiędzy Wiedniem a Bratysławą wynosi 55 km.

Monety zostały wybite w mennicy słowackiej w Kremnicy. Umowę w tej sprawie podpisano jeszcze przed podjęciem decyzji o uchyleniu derogacji. Wstępnie planowano wybitcie mniejszej liczby monet biorąc pod uwagę średnią liczbę monet na jednego mieszkańca w strefie euro. Z uwagi na większe zapotrzebowanie na frontloading określone przez banki w pierwszym i drugim kwartale 2008 r. wyprodukowano w rezultacie 500 mln szt. monet o wartości 165 mln EUR i masie 2 400 ton.

Słowenia

Decyzja o zniesieniu derogacji została podjęta 11 lipca 2006 r. Bank centralny Słowenii na podstawie umowy pożyczki pozyskał banknoty z banku centralnego Austrii (Oesterreichische Nationalbank) w liczbie 94,5 mln sztuk i wartości 2 175 mln EUR¹³.

W celu pozyskania monet euro 2 listopada 2005 r. ogłoszony został przetarg ograniczony dla europejskich mennic. Najkorzystniejszą ofertę złożyła Mennica Finlandii. Umowa w sprawie produkcji monet euro została zawarta pod koniec stycznia 2006 r. W przypadku Słowenii produkcję ok. 300 milionów sztuk monet euro przewidywano na ok. 4 miesiące. Wyprodukowano łącznie 296,3 mln sztuk monet euro o wartości 104 mln EUR i wadze 1 456,2 tony¹⁴. Pierwsza dostawa miała miejsce na początku września 2006 r. Ostatnia dostawa planowana była na koniec

¹² Final Master Plan for the Euro Changeover in Malta, National Euro Changeover Committee, lipiec 2007 r. str. 26-27, Raport na temat pełnego uczestnictwa Polski w trzecim etapie UGW, Projekty badawcze część 2., NBP, 2009 r., str. 191-192.

¹³ Review of the Slovenian changeover to the euro, Final Report, 27 sierpnia 2007 r., Deloitte Consulting, str. 25.

¹⁴ Ibidem.

listopada, natomiast ze względu na problemy i opóźnienia dotyczące przygotowania nowych wspólnych stron monet euro miała miejsce w połowie grudnia 2006 r. Przygotowano również plan awaryjny, w którym zakładano zakupienie monet euro z obcą stroną narodową.

Miejsce produkcji oraz liczbę wyprodukowanych banknotów i monet euro w państwach, które przyjęły euro gotówkowe po 2002 r. przedstawia tabela nr 3.

Tabela 3. Miejsce produkcji oraz liczba wyprodukowanych banknotów i monet euro w państwach, które przyjęły euro gotówkowe po 2002 r.

Państwo	Bank centralny Eurosystemu pożyczający banknoty	Liczba pożyczonych banknotów (w mln sztuk)	Miejsce produkcji monet	Liczba wyprodukowanych monet (w mln sztuk)
Cypr	bank centralny Grecji	79,1	Mennica Finlandii	395,0
Estonia	bank centralny Finlandii	44,9	Mennica Finlandii	194
Malta	bank centralny Włoch	72,0	Mennica Paryska	200,0
Słowacja	bank centralny Austrii	188,0	Mennica Słowacka w Kremnicy	500,0
Słowenia	bank centralny Austrii	94,5	Mennica Finlandii	296,3

W kwietniu 2001 r. Rada Prezesów EBC postanowiła, że po wprowadzeniu gotówki euro produkcja banknotów będzie prowadzona w formie zdecentralizowanego systemu zbiorczego. W związku z tym od 2002 r. każdy z krajowych banków centralnych strefy euro odpowiada za przypisaną mu część całkowitej rocznej produkcji banknotów określonych nominalów i ponosi związane z tym koszty.

5. Zestawy startowe

Zestawy startowe przygotowywane są w celu ułatwienia procesu wymiany gotówkowej w pierwszych dniach wprowadzania euro oraz zapoznania społeczeństwa z wizerunkami stron narodowych monet euro. Formowane są ze wszystkich nominalów monet euro w liczbie kilku sztuk każdego nominalu (zestawy dla społeczeństwa) oraz kilkadziesiąt sztuk każdego nominalu (zestawy dla przedsiębiorstw) i pakowane w plastikowe torebki. Zestawy startowe dla przedsiębiorstw były podstawową formą zaopatrzenia małych przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych w monety o niewielkiej wartości nominalnej, które miały usprawnić zaopatrzenie w euro sektora detalicznego i ułatwić tym samym proces wymiany gotówkowej w pierwszych dniach po wprowadzeniu euro.

Doświadczenia innych państw, szczególnie tych, które weszły do UGW w ostatnich latach wskazują, że zestawy przygotowane dla społeczeństwa często pełnią rolę kolekcjonerską i nie spełniają celu, dla którego zostały przygotowane.

5.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.

Celem przygotowania zestawów startowych dla państw „pierwszej fali” było dodatkowo zapoznanie społeczeństwa z wizerunkami nie tylko stron narodowych, ale również strony wspólnej, ponieważ monety euro nie były wcześniej stosowane. Wszystkie państwa wyprodukowały i rozprowadzały zestawy startowe monet zarówno dla przedsiębiorstw, jak i dla społeczeństwa. Każde państwo strefy euro umożliwiło społeczeństwu wcześniejsze zapoznanie się z nową walutą, pozwalając na zakup od połowy grudnia 2001 r. niewielkiej ilości monet euro w postaci zestawów startowych. Ogółem osoby fizyczne nabyły ponad 150 mln zestawów zawierających ponad 4,2 mld sztuk monet o wartości 1,6 mld EUR. Stanowiło to 78% wszystkich przygotowanych zestawów¹⁵.

Nakłady zestawów startowych dla przedsiębiorstw były określone na podstawie otrzymanych przez banki zapotrzebowań, natomiast przy określeniu liczby zestawów startowych dla społeczeństwa państwa brały pod uwagę liczbę gospodarstw domowych bądź też liczbę dorosłych obywateli w danym państwie. Struktura nominalowa zestawów dla społeczeństwa tworzona była w taki sposób, aby cena ich zakupu stanowiła okrągłą kwotę w walucie narodowej, bez konieczności wydawania reszty.

Sprzedawcy detaliczni i społeczeństwo mieli możliwość nabycia zestawów startowych w bankach komercyjnych i urzędach pocztowych, a w niektórych państwach (Belgia, Portugalia, Niemcy i Hiszpania) społeczeństwo mogło zaopatrzyć się także w bankach centralnych bądź jak to miało miejsce w Luksemburgu i Grecji w sektorze handlu detalicznego. Finlandii system dystrybucji zestawów dla społeczeństwa odbywał się głównie za pośrednictwem sieci kiosków. We Francji natomiast, obok sieci oddziałów banków komercyjnych dystrybucję prowadziły urzędy pocztowe i Skarb Państwa. W Belgii i Holandii obywatele mogli uzyskać zestawy także nieodpłatnie. W Belgii około 1 mln z 5,5 mln wyprodukowanych zestawów startowych zostało rozdanych pracownikom przez ich pracodawców, natomiast na początku grudnia 2001 r. Minister Finansów Holandii przekazał każdemu obywatelowi w wieku powyżej 6 lat voucher uprawniający do nieodpłatnego odbioru specjalnego zestawu startowego monet euro¹⁶.

¹⁵ Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, Narodowy Bank Polski 2003 r.

¹⁶ Ibidem.

Tabela 4. Zestawy startowe monet dla przedsiębiorstw i społeczeństwa

Państwo	Początek zaopatrywania w zestawy startowe dla przedsiębiorstw	Liczba monet w zestawie	Wartość nominalna	Początek zaopatrywania w zestawy startowe dla społeczeństwa	Liczba monet w zestawie	Wartość nominalna
Austria	03.09.2001	525	145,50 EUR (2 002,12 ATS)	15.12.2001	33	14,54 EUR (200 ATS)
Belgia	01.12.2001	525	240 EUR (9 682 BEF)	15.12.2001	29	12,40 EUR (500 BEF)
Finlandia	17.12.2001	470	168 EUR (1 000 FIN)	15.12.2001	8	3,88 EUR (23 FIM)
Francja	bd	640	222 EUR	15.12.2001	40	15,25 EUR (100 FRF)
Grecja	17.12.2001	-	Od 110 do 300 EUR	17.12.2001	45	14,67 EUR (5 000 GRD)
Hiszpania	bd	123	30,41 EUR (5060 ESP)	15.12.2001	43	12,2 EUR (2 000 ESP)
Holandia	bd	bd	15 EUR i 219 EUR	15.12.2001	bd	11,34 EUR (25 NLG)
Irlandia	bd	bd	253 EUR	14.12.2001	bd	6,35 EUR (5 IEP)
Luksemburg	01.09.2001	320	111 EUR	15.12.2001	29	12,40 EUR (500 LUF)
Niemcy	bd	bd	275 EUR	15.12.2001	20	10,23 EUR (20 DEM)
Portugalia	01.12.2001	bd	250 EUR (50 000 PTE)	17.12.2001	bd	10 EUR (2 005 PTE)
Włochy	ostatnie dni grudnia	bd	315 EUR	15.12.2001	53	12,91 EUR (25 000 ITL)

Opracowanie własne na podstawie: *Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej*, Narodowy Bank Polski 2003 r., *Evaluation of the 2002 Cash Changeover*, Europejski Bank Centralny, kwiecień 2002 r.

bd – brak danych

5.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.

Cypr

W ofercie dla podmiotów gospodarczych na Cyprze znalazło się około 40 000 zestawów startowych o wartości jednostkowej 172 EUR, jednak sprzedano ich zaledwie 22 000. Zestawy składały się z bilonu w rulonach, dzięki czemu niesprzedane zestawy mogły zostać bez problemu wykorzystane przez banki po dniu wprowadzenia euro. Zestawy startowe dla społeczeństwa

w liczbie 250 000 sztuk o wartości jednostkowej 10 CYP (17,09 EUR) skierowano do sprzedaży detalicznej od dnia 3 grudnia 2007 r. Nabywców znalazło około 189 000 tych zestawów.

Po wprowadzeniu euro niesprzedane zestawy startowe dla społeczeństwa zostały wyeksportowane z przeznaczeniem do sprzedaży kolekcjonerom za granicą. W pierwszych trzech tygodniach stycznia na eksport trafiły cypryjskie monety euro o wartości 3,5 mln EUR.

Estonia

Podmiotom gospodarczym oferowano dwa rodzaje zestawów startowych - o wartości 111 euro (8 rulonów z monetami) lub o wartości 198 euro (15 rulonów). Zestawy te zostały przygotowane przez firmę CIT¹⁷ i rozprowadzone wśród podmiotów gospodarczych przez tę firmę lub za pośrednictwem banków. Sprzedano 86 000 pakietów monet, co w porównaniu z innymi krajami, które wprowadziły euro po 2002 r. było największą liczbą sprzedanych pakietów w liczbach bezwzględnych i drugą w stosunku do liczby ludności.

Władze Estonii początkowo zamówiły 600 000 zestawów startowych dla społeczeństwa - co oznaczało mniej więcej jeden zestaw na gospodarstwo domowe. Pojedynczy zestaw składał się z 42 monet o wartości 12,79 EUR. Zestawy te można było nabyć począwszy od 1 grudnia 2010 r. w bankach i urzędach pocztowych. Cieszyły się one dużym powodzeniem i w ciągu pierwszych trzech dni sprzedano ich aż 247 000. W rezultacie zamówiono 100 000 dodatkowych zestawów, co z perspektywy czasu okazało się jednak niepotrzebne, ponieważ do dnia 31 grudnia sprzedano 510 000 zestawów.

Malta

Na Malcie wiele podmiotów gospodarczych wołało zaopatrzyć się w odpowiednią ilość monet euro poprzez zakup zestawów startowych. Sprzedano wszystkie spośród 33 000 zestawów startowych dla przedsiębiorstw, o wartości jednostkowej 131 EUR. Dla ludności przygotowano 330 000 zestawów startowych o wartości jednostkowej 11,65 EUR. Malta otrzymała także duże zamówienia na maltańskie monety od zagranicznych kolekcjonerów. Od dnia wprowadzenia euro do 25 stycznia banki komercyjne wyeksportowały około 1 200 000 sztuk monet w każdym nominale. W tym samym czasie bank centralny Malty sprzedał za granicę około 32 000 zestawów euro oraz wymienił około 10 000 sztuk monet w każdym nominale z innymi bankami centralnymi w strefie euro.

Słowacja

Bank centralny Słowacji, pomimo zaleceń KE, zrezygnował z produkcji zestawów startowych dla przedsiębiorstw, ponieważ przedsiębiorstwa nie były zainteresowane ich zakupem i zlecił produkcję jedynie zestawów startowych monet dla społeczeństwa, mimo iż pierwotnie nie planowano ich przygotowania. Pomimo, że zestawy te były sprzedawane w mało atrakcyjnych opakowaniach, cieszyły się bardzo dużą popularnością.

W dniach 1–31 grudnia 2008 r. wszystkie 1 320 000 zamówionych przez bank centralny Słowacji (NBS) zestawów startowych o wartości 500 SKK (ok. 16,60 EUR) zostało sprzedanych

¹⁷ CIT –Cash in transit company.

przedsiębiorstwom i ludności. Komisja Europejska zaleciła przygotowanie jednego pakietu startowego na gospodarstwo domowe. Z uwagi na to, że Słowacja liczy ok. 2 mln gospodarstw domowych i nie przygotowała zestawów startowych dla przedsiębiorstw, Komisja stwierdziła, że liczba zestawów startowych zamówionych przez NBS może być niewystarczająca. Ponieważ wielu oddziałom banków komercyjnych i urzędów pocztowym zabrakło zestawów startowych już w pierwszych dniach (81% sprzedano do dnia 5 grudnia), NBS zalecił ograniczenie ich sprzedaży do maksymalnie 10 zestawów na osobę. Wiele przedsiębiorstw zakupiło je, aby uzyskać euro do wydawania reszty, natomiast część przedsiębiorstw i organów administracji wykorzystywała je na prezenty świąteczne bądź doroczne premie. Społeczeństwo mogło nabyć zestawy startowe nie tylko w bankach i urzędach pocztowych, lecz również w banku centralnym.

Słowenia

Zestawy startowe w Słowenii przygotowane zostały przez Mennicę Finlandii. Około 47% liczby monet przeznaczonych na potrzeby zaopatrzenia pierwotnego zostało wykorzystanych do sformowania zestawów startowych. Przygotowano 150 000 zestawów startowych dla przedsiębiorstw o wartości jednostkowej 201 EUR, 450 000 zestawów startowych dla społeczeństwa o wartości jednostkowej 12,52 EUR oraz 100 000 zestawów dla kolekcjonerów o wartości nominalnej 3,88 EUR każdy.

Tabela 5. Zestawy startowe monet dla przedsiębiorstw i społeczeństwa

Państwo	Początek zaopatrywania w zestawy dla przedsiębiorstw	Liczba monet w zestawie	Wartość nominalna	Początek zaopatrywania w zestawy dla społeczeństwa	Liczba monet w zestawie	Wartość nominalna
Cypr	03.12.2007	615	172 EUR (100,678 CYP)	03.12.2007	47	17,09 EUR (10 CYP)
Estonia	01.12.2010	8 rulonów każdego nominalu lub 15 rulonów	111 EUR lub 198 EUR	01.12.2010	42	12,79 EUR (200 EEK)
Malta	01.12.2007	590	131 EUR (56,24 MTL)	10.12.2007	34	11,65 EUR (5 MTL)
Słowacja	-	-	-	01.12.2008	45	16,60 EUR (500 SKK)
Słowenia	01.12.2006	680	201 EUR (48167,6 SIT)	15.12.2006	44	12,52 EUR (3000 SIT)

6. Zaopatrzenie pierwotne (frontloading) i wtórne (sub-frontloading)¹⁸

W celu umożliwienia sprawnego wprowadzenia euro w przyszłych uczestniczących państwach członkowskich, EBC stworzył ramy prawne umożliwiające krajowym bankom centralnym (KBC) tych państw członkowskich pożyczanie banknotów i monet euro od Eurosystemu w celu ich wykorzystania do realizacji zaopatrzenia pierwotnego i wtórnego poprzedzającego wymianę pieniądza gotówkowego, z uwzględnieniem różnych możliwych krajowych scenariuszy takiej wymiany¹⁹.

Zaopatrzenie pierwotne kwalifikowanych podmiotów²⁰ w banknoty i monety euro, a także zaopatrzenie wtórne profesjonalnych osób trzecich²¹ powinno się przyczynić do sprawnego przeprowadzenia wymiany pieniądza gotówkowego, zmniejszenia trudności logistycznych związanych z wprowadzeniem waluty euro oraz obniżenia kosztów związanych z podwójnym obiegiem walutowym. Wytyczne EBC definiują zaopatrzenie pierwotne jako fizyczne dostarczenie banknotów i monet euro przez przyszły krajowy bank centralny Eurosystemu podmiotom spełniającym wymogi w zakresie przyjęcia banknotów i monet euro w ramach realizacji zaopatrzenia pierwotnego, które może rozpocząć się nie wcześniej niż cztery miesiące przed datą wymiany pieniądza gotówkowego. Z kolei zaopatrzenie wtórne oznacza dostarczenie przez kwalifikowany podmiot banknotów i monet euro objętych wcześniej zaopatrzeniem pierwotnym na rzecz profesjonalnych osób trzecich mieszczących się na terytorium państwa członkowskiego.

Zaopatrzenie pierwotne powinno być dozwolone jedynie pod warunkiem dostarczenia przez kwalifikowane podmioty przyszłemu krajowemu bankowi centralnemu Eurosystemu kwalifikowanych zabezpieczeń. Warunki zaopatrzenia pierwotnego i wtórnego powinny zostać objęte postanowieniami umownymi obowiązującymi pomiędzy przyszłymi krajowymi bankami centralnymi Eurosystemu, kwalifikowanymi podmiotami oraz profesjonalnymi stronami trzecimi, chyba że krajowe przepisy prawne obowiązujące w przyszłych uczestniczących państwach członkowskich zapewniają zastosowanie równorzędnych zasad i procedur. EBC, działając jako koordynator procesu zaopatrzenia pierwotnego, powinien być z wyprzedzeniem powiadamiany o wnioskach o udzielenie takiego zaopatrzenia, a przyszły krajowy bank centralny Eurosystemu powinien powiadamiać EBC o podjętych decyzjach w sprawie powyższego zaopatrzenia.

Państwa oszacowały zapotrzebowanie na banknoty i monety euro na potrzeby wymiany gotówkowej i pierwszy rok obiegu. Państwa, które przyjęły euro gotówkowe w 2002 r. dokonały wstępnych szacunków popytu już w 1998 r., a następnie aktualizowały je dokonując korekt

¹⁸ W 2008 r. wprowadzono uproszczone postępowanie w zakresie sub-frontloadingu – Wytyczne Europejskiego Banku Centralnego 2008/549/WE z dnia 19 czerwca 2008 r. – art. 16 pkt 3.

¹⁹ Wytyczne EBC z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego na euro związanych z wprowadzeniem waluty euro oraz zaopatrzenia wstępnego i zaopatrzenia wtórnego w banknoty i monety euro podmiotów poza strefą euro.

²⁰ Kwalifikowany podmiot – instytucje kredytowe/banki oraz krajowe urzędy pocztowe posiadające rachunek w banku centralnym.

²¹ Profesjonalne osoby trzecie – podmioty zajmujące się profesjonalnie obsługą gotówki.

planów produkcyjnych. W ramach pierwszej partii wyprodukowano banknoty na potrzeby wymiany gotówkowej oraz zapas logistyczny, mający zapewnić nieprzerwaną podaż banknotów w ciągu całego roku. Szczególną trudność sprawiło krajowym bankom centralnym oszacowanie zapotrzebowania na poszczególne nominały, gdyż banknoty i monety krajowe występowały w innych ciągach nominalowych niż euro. Należało w związku z tym ocenić prawdopodobne skutki zastąpienia niektórych banknotów przez monety euro oraz wprowadzenia banknotów o wysokich nominałach.

W ostatnich czterech miesiącach 2001 r., gdy w obiegu były jeszcze waluty krajowe, podmioty gospodarcze w całej strefie euro – w szczególności banki komercyjne i firmy detaliczne – stopniowo gromadziły zapasy banknotów i monet euro. Ich dystrybucja odbyła się w dwóch etapach. W pierwszym etapie, określanym jako zaopatrzenie pierwotne, krajowe banki centralne dostarczyły monety i banknoty euro do banków komercyjnych. Te z kolei w etapie drugim – w ramach zaopatrzenia wtórnego – rozprowadziły je wśród placówek handlowych itp. Nowe pieniądze nie były jeszcze prawnym środkiem płatniczym i nie wolno było wprowadzać ich do obiegu. Jednak dzięki pierwotnemu i wtórnemu zaopatrzeniu, banknoty i monety euro były powszechnie dostępne w dniu „€”, a firmy transportujące gotówkę mogły lepiej zaplanować wykorzystanie swoich samochodów, tak aby uniknąć zatorów w dostawach pod koniec 2001 r. Na wcześniejszej dystrybucji gotówki euro skorzystały także inne zainteresowane strony:

- banki, które z wyprzedzeniem zasilili w banknoty euro 200 000 bankomatów,
- detaliści, którzy przygotowali kasy pod względem technicznym,
- banki i firmy obsługujące automaty do sprzedaży, zaopatrzyły swoje maszyny w euro.

Tabela 6. Udział zaopatrzenia pierwotnego w monety euro w całkowitej produkcji monet euro w niektórych krajach strefy euro

Państwo	Liczba wyprodukowanych monet na potrzeby wymiany gotówkowej i pierwszy rok obiegu (w mln sztuk)	Zaopatrzenie pierwotne w monety (w mln sztuk)	Udział zaopatrzenia pierwotnego w całkowitej liczbie wyprodukowanych monet
Austria	1 800,0	1 196,0	66%
Belgia	1 957,0	1 236,0	63%
Finlandia	1 052,0	576,0	55%
Francja	8 150,0	5 998,0	74%
Grecja	1 333,0	1 012,0	76%
Hiszpania	7 085,0	5 568,0	79%
Holandia	2 800,0	1 494,0	53%
Irlandia	1 078,0	970,0	90%
Luksemburg	120,0	70,0	58%
Niemcy	17 000,0	12 393,0	73%
Portugalia	1 296,0	659,0	51%
Słowacja	500,0	283,0	57%
Słowenia	296,3	250,0	84%
Włochy	7 940,0	6 433,0	81%
	Razem 52 407,3	Razem 38 138,0	Średnio 69%

Warunkiem sprawnej wymiany pieniądza oraz zyskania zaufania społeczeństwa i rynków finansowych do nowej waluty było zapewnienie odpowiednio dużych i terminowych dostaw gotówki. Ilość gotówki dostarczonej do końca 2001 r. na potrzeby wymiany pieniądza pokryła blisko 80% początkowego zapotrzebowania na banknoty i 97% całkowitego zapotrzebowania na monety (włączając zestawy startowe monet dla obywateli). Z uwagi na istniejące różnice między krajami pod względem wielkości i poziomu rozwoju gospodarki, infrastruktury zasilania w gotówkę, poszczególne banki centralne rozpoczęły pierwotne i wtórne zaopatrzenie w gotówkę euro w różnych terminach.

6.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.

Austria

Wcześniejsza dystrybucja i zaopatrzenie pierwotne były opracowane w szczególności przez zainteresowane strony i zorganizowane centralnie przez bank centralny Austrii, co pozwoliło na monitorowanie postępów w czasie rzeczywistym. Bank centralny Austrii utworzył centralną jednostkę organizacyjną, Centralny Zespół Koordynacji Wstępnego Zaopatrzenia (CCUF), której celem było nadzorowanie i koordynacja procesu zaopatrzenia pierwotnego. W jej skład weszli przedstawiciele banku centralnego, GSA²² oraz banków komercyjnych i firm zajmujących się przewozem gotówki.

GSA transportowała gotówkę euro z drukarni i mennicy do swoich siedmiu magazynów, skąd dwie największe firmy CIT rozprowadzały ją do banków i większych sprzedawców detalicznych. Łącznie dostawy banknotów i monet euro były zrealizowane bezpośrednio do 7200 oddziałów banków. Zaopatrzenie pierwotne zakończono we wrześniu i październiku 2001 r., tak że listopad i grudzień mogły być wykorzystane na zaopatrzenie wtórne oraz na wycofywanie szylingów. Ponadto wczesne zaopatrzenie pierwotne zredukowało ryzyko zakłóceń z powodu zimowej pogody. Jednakże banki musiały przechowywać duże ilości gotówki euro przez okres aż czterech miesięcy, ponosząc dodatkowe koszty ubezpieczenia i ochrony. W niektórych przypadkach banki nie posiadały wystarczającej powierzchni magazynowej, w związku z czym bank centralny Austrii zaoferował przechowywanie euro w siedmiu magazynach GSA. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych delegowało uzbrojonych żandarmów, zarówno do transportu gotówki jak i dla potrzeb poszczególnych oddziałów banków, co obniżyło koszty ubezpieczenia i transportu.

Zaopatrzenie wtórne było zorganizowane przez banki, które przekazywały zapotrzebowanie klientów do banku centralnego Austrii i wskazywały, czy każdy klient chce otrzymać bezpośrednio dostawę euro (tak było w przypadku większych sprzedawców detalicznych), czy też odbierać zestawy startowe dla detalistów w swoich bankach (korzystali z tego drobni detaliści). Zaopatrzenie wtórne wyniosło 12% całkowitego zaopatrzenia pierwotnego euro, jednak objętościowo wielkość zaopatrzenia wtórnego była znacznie większa, ponieważ głównie były to

²² Spółka zajmująca się obsługą gotówki i zaopatrująca w gotówkę banki komercyjne działające w Austrii, posiadająca 80% udziału na rynku obrotów gotówkowych; głównym akcjonariuszem spółki był OeNB, który posiadał 96,6% akcji.

monety i banknoty o niskich nominałach. Główna część zaopatrzenia wtórnego (84%) została zrealizowana w grudniu 2001 r., kiedy większość sprzedawców detalicznych chciała otrzymać gotówkę euro. Niektóre banki pozwalały klientom płacić za zaopatrzenie wtórne 2 stycznia 2002 r. lub kilka dni później.

Belgia

Ostateczne zamówienia banków odnośnie zaopatrzenia pierwotnego musiały być złożone do czerwca 2001 r. Zaopatrzenia pierwotne w monety euro zaczęło się we wrześniu, a banknotów (głównie niskich nominałów) w listopadzie 2001 r. Zaopatrzenie wtórne rozpoczęło się 1 grudnia 2001 r. Do dystrybucji gotówki euro wykorzystano sieć CIT. Jednak wszystkie zamówienia były obsługiwane w sposób scentralizowany przez mały zespół w banku centralnym Belgii. Taka metoda zarządzania procesem zamówień była bardziej efektywna, niż ta realizowana przy pomocy lokalnych oddziałów. Skala zaopatrzenia pierwotnego była nadmierna. Około jednej piątej banknotów o niskich nominałach, dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego zostało zwróconych do Banque Nationale de Belgique.

Finlandia

Stosunkowo duża część zapasów banknotów i monet euro była dostarczona w ramach zaopatrzenia pierwotnego do 21 centrów dystrybucyjnych firm CIT w całym kraju oraz do banków. Procesem zarządzała Automatia, firma niekomercyjna zajmująca się dystrybucją gotówki, będąca własnością dużych banków. Obowiązywały takie same procedury jak te opracowane dla dystrybucji marki fińskiej, jednakże prace nad systemem informatycznym, który musiał być zmodyfikowany, aby uwzględnić większą ilość banków niż zazwyczaj – sfinalizowano dopiero wówczas, gdy rozpoczęło się zaopatrzenie pierwotne.

W Finlandii zaopatrzenie wtórne było stosunkowo niewielkie. Tylko 1,9% banknotów i 9% monet stanowiących zaopatrzenie pierwotne zostało przekazanych w ramach zaopatrzenia wtórnego. Odzwierciedla to relatywnie niski poziom stosowania gotówki.

Francja

Dystrybucją banknotów zajmowały się oddziały banku centralnego Francji oraz firmy CIT. Od połowy października oddziały banku centralnego wydłużyły godziny pracy, aby poradzić sobie z wolumenem gotówki podlegającej obróbce. Bank centralny ściśle monitorował postęp zaopatrzenia pierwotnego. Dystrybucja monet w ramach zaopatrzenia pierwotnego odbywała się głównie pociągami, do pięciu głównych magazynów (w bazach wojskowych) a stamtąd do 80 regionalnych ośrodków zarządzanych przez firmy CIT w celu dalszej dystrybucji do banków i dużych sprzedawców detalicznych. Decyzja o utworzeniu ośrodków regionalnych została podjęta w lutym 2001 i pociągnęła za sobą konieczność zmian w dotychczasowych procedurach. Szacunek 3,5 mld monet dokonany wiosną wzrósł jesienią do 6,7 mld. Częściowo było to wynikiem pogłosek o niewystarczających dostawach, co spowodowało, że sprzedawcy detaliczni zwiększali swoje zamówienia (oczekując, iż zostaną one zredukowane). Pomimo, że zaopatrzenie wtórne nie osiągnęło docelowych kwot, było większe od rzeczywistego zapotrzebowania. Świadczy o tym fakt, że 15% z 6,3 mld wyemitowanych monet zostało zwróconych do połowy

marca. Nadmierna podaż monet euro spowodowała problemy dla firm CIT, które w tym samym czasie zajmowały się wycofywaniem franków.

Grecja

Zaopatrzenie pierwotne w monety rozpoczęto we wrześniu, aby zapewnić wystarczającą ilość czasu na dystrybucję w sieci oddziałów, szczególnie do odległych regionów górskich i na wyspy. Zaopatrzenie pierwotne w banknoty rozpoczęło się w październiku. Początkowe zamówienia banków na niektóre nominały banknotów w ramach zaopatrzenia pierwotnego przekroczyły produkcję banku centralnego Grecji. W związku z tym, struktura nominalowa dostarczanych banknotów w ramach frontloadingu musiała być dostosowywana do możliwości produkcyjnych, jednak całkowita wartość zamówień była w pełni realizowana. Banknoty z zaopatrzenia pierwotnego stanowiły 82% wartości banknotów euro w obiegu w dniu 1 marca 2002 r.

Zaopatrzenie wtórne w monety rozpoczęto w listopadzie, zaś w banknoty w grudniu, jednak popyt był znacznie mniejszy niż oczekiwano. Początkowo jedynie supermarkety zamówiły dostawy gotówki euro, a większość sprzedawców detalicznych została zniechęcona przez surowe przepisy obowiązujące przy przyjmowaniu zaopatrzenia wtórnego, takie jak złożenie zabezpieczenia, uiszczanie opłat w całości przy odbiorze i kary za przedwczesne wprowadzenie do obiegu banknotów i monet euro. W rezultacie, Ministerstwo Gospodarki Narodowej i bank centralny Grecji zezwoliły bankom na sprzedaż zestawów startowych dla sprzedawców detalicznych, począwszy od 17 grudnia. Były one odbierane przez klientów z oddziałów banków i opłacane przy odbiorze.

Z powodu ograniczeń czasowych, bank centralny Grecji nie pakował uprzednio zestawów startowych, były one przygotowywane przez banki. Dla niektórych wiązało się to z koniecznością zakupu odpowiednich maszyn. Opakowania dla sprzedawców detalicznych różniły się wielkością w zależności od banku i zawierały monety, których wartość wynosiła od 110 EUR do 300 EUR. Jednak, tylko 107 tys. sprzedawców detalicznych, w przybliżeniu 1/3, zostało zaopatrzonych w ramach zaopatrzenia wtórnego w monety, a prawie żaden w banknoty euro. W rezultacie mniej niż 1% banknotów i 15% monet dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego zostało przekazanych do banków w ramach zaopatrzenia wtórnego.

Hiszpania

Część banknotów dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego była niewielka, ponieważ banki niedoszacowały tempa wymiany, opierając swoje zamówienia na założeniu, że społeczeństwo będzie wymieniać walutę narodową na euro w styczniu i lutym 2002 r. W praktyce Hiszpanie chcieli dokonać wymiany możliwie szybko, a rząd zachęcał do tego, ponieważ przyjęcie nowej waluty zbiegło się z hiszpańską prezydencją w UE. Ponadto niewielka skala zaopatrzenia pierwotnego była spowodowana ryzykiem związanym z przechowywaniem dużych ilości banknotów, wysokimi kosztami ubezpieczenia oraz drastycznie zwiększonymi opłatami przez dwie główne firmy CIT. Biorąc to pod uwagę, w grudniu 2001 r., bank centralny Hiszpanii zgodził się na pokrycie opłat, które banki miały wpłacić na rzecz firm CIT za zrealizowany transport. Zaopatrzenie wtórne, w przeważającej mierze dostarczone dużym sprzedawcom

detalicznym, stanowiło 4% banknotów i 10-15% monet dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego.

Holandia

Banknoty o niższych nominałach: 5 EUR, 10 EUR, 20 EUR i 50 EUR stanowiły ponad 98% całkowitej liczby banknotów z zaopatrzenia pierwotnego. W zaopatrzeniu pierwotnym i wtórnym w banknoty zastosowano taką samą procedurę jaka obowiązywała podczas dystrybucji banknotów waluty narodowej. Banki i więksi sprzedawcy detaliczni byli zaopatrywani przez firmy CIT, podczas gdy mniejsi sprzedawcy detaliczni odbierali banknoty z oddziałów swoich banków. Zaopatrzenie pierwotne rozpoczęło się we wrześniu 2001 r., a jego większa część została zrealizowana przed grudniem 2001 r. Natomiast zaopatrzenie wtórne miało miejsce w grudniu 2001 r. Bank centralny Holandii wymagał zabezpieczenia za banknoty przekazane w ramach zaopatrzenia pierwotnego, co było zgodne z wymogami Eurosystemu.

System dystrybucji monet euro w ramach zaopatrzenia pierwotnego był taki sam jak w przypadku dystrybucji banknotów. Monety euro były rozprawdane do banków i większych sprzedawców detalicznych poprzez firmy CIT, które specjalnie na tę okoliczność wynajęły 120 dodatkowych furgonetek. 184 tys. drobnych sprzedawców detalicznych, którzy wyrazili zgodę na przyjęcie zaopatrzenia wtórnego, miało możliwość dostawy gotówki euro bezpośrednio z wybudowanego w tym celu centrum dystrybucji w Lelystad. Dostawy realizowano nieodpłatnie w ciągu ostatnich trzech dni roboczych grudnia 2001 r. Do dnia 29 grudnia 2001 r. zrealizowano 85% złożonych zamówień, a całość dostaw sfinalizowano przed 2 stycznia 2002 r.

Przeprowadzone 2 stycznia 2002 r. badania na temat wydawania reszty w euro wykazały, że zaopatrzenie wtórne spełniło swoją rolę, ponieważ aż 97% objętych badaniem wydawało resztę w nowej walucie. W ostatnich tygodniach grudnia 2001 r. bank centralny Holandii, na podstawie zamówień złożonych przez małe sklepy we wrześniu 2001 r. zaopatrzył je w zestawy startowe. Następnie, w styczniu 2002 r., sklepy składały kolejne zamówienia na monety nowej waluty, które odbierały w oddziałach swoich banków, jednocześnie wycofując monety waluty narodowej.

Irlandia

Dystrybucja gotówki euro była koordynowana przez Centrum Gotówkowe banku centralnego Irlandii. W przypadku monet proces zaopatrzenia pierwotnego został zakończony na początku grudnia, pozostawiając prawie miesiąc na dodatkowe dostawy w stosunku do pierwotnych zamówień banków. Pakowanie i dystrybucję monet zlecono firmie CIT, która zarządzała tym procesem z dwóch magazynów w Dublinie i Limerick. Bank centralny Irlandii posiadał bezpośrednie łącze z systemem komputerowym firmy CIT, który rejestrował rozmieszczenie i przewozy wszystkich monet z magazynu do miejsca przeznaczenia. Zaopatrzenie pierwotne w banknoty euro rozpoczęto na początku listopada 2001 r. i na ile było to możliwe przy wykorzystaniu dotychczasowych kanałów dystrybucji (tzn. głównie poprzez bankowe centra gotówkowe). Wyjątkiem były oddziały banków w Dublinie i jego okolicach, które otrzymywały bezpośrednie dostawy z Centrum Gotówkowego. W ramach zaopatrzenia pierwotnego dostarczono monety stanowiące 90% ogólnej liczby wyprodukowanego bilonu oraz banknoty

o wartości odpowiadającej 66% wartości banknotów waluty narodowej pozostających w obiegu na dzień 31 grudnia 2001 r.

Zaopatrzenie wtórne objęło około 43 tys. sprzedawców detalicznych, co odpowiadało niemal 100% firm działających w obrocie gotówkowym. Szeroko zakrojone zaopatrzenie wtórne było kluczem do szybkiej wymiany monet w Irlandii, ponieważ prawie wszyscy sprzedawcy detaliczni mogli niezwłocznie i systematycznie zaopatrywać społeczeństwo w monety euro wydając resztę. Zaopatrzenie społeczeństwa w banknoty odbywało się poprzez wypłatę gotówki w bankomatach, kasach bankowych oraz wypłaty świadczeń socjalnych. Wysoki poziom zaopatrzenia pierwotnego i wtórnego w Irlandii osiągnięto dzięki dwóm zasadniczym czynnikom. Jednym była prowadzona przez władze kampania, której celem było przedstawienie korzyści płynących z posiadania wcześniej odpowiednich zapasów gotówki euro, a także znane detalistom oczekiwania społeczeństwa, że od 1 stycznia będą otrzymywać resztę tylko w euro.

Drugim czynnikiem były działania władz, zmierzające do usunięcia elementów zniechęcających sprzedawców detalicznych do wcześniejszego przyjęcia gotówki euro:

- bank centralny zaangażował firmy CIT do dostarczania gotówki euro do oddziałów banku i większych punktów sprzedaży detalicznej pod koniec 2001 r. oraz do odbierania monet narodowych na początku 2002 r.;
- w zamian za pokrycie przez bank centralny opłat za deponowanie zwracanych funtów irlandzkich, banki wyraziły zgodę na niepobieranie od sprzedawców detalicznych opłat manipulacyjnych za euro w ramach zaopatrzenia wtórnego bądź za funty irlandzkie zdeponowane przez sprzedawców detalicznych pomiędzy 1 stycznia a 15 lutego 2002 r. (tzn. w okresie tygodnia po zakończeniu okresu podwójnego obiegu, co nastąpiło w dniu 9 lutego);
- sektor ubezpieczeniowy zgodził się zapewnić bezpłatnie, automatyczne zwiększenie pokrycia dla gotówki przechowywanej pomiędzy 1 grudnia a 15 stycznia 2001 r. do określonej wysokości; ponadto, jedynie banknoty musiały być przechowywane w skarbcach, natomiast monety mogły być przechowywane w innych bezpiecznych miejscach;
- większość banków opóźniła obciążanie sprzedawców detalicznych za gotówkę euro otrzymaną w ramach zaopatrzenia wtórnego aż do drugiego tygodnia stycznia;
- za monety dostarczone w ramach zaopatrzenia wtórnego zabezpieczenie nie było wymagane, co również uprościło zadanie banku centralnego.

Luksemburg

Bank centralny Luksemburga zorganizował pojedynczy punkt dystrybucji banknotów i monet euro. Procedura rozprowadzania gotówki euro była taka sama jak procedura obowiązująca w przypadku dystrybucji franka. Firmy CIT transportowały euro z banku centralnego Luksemburga do oddziałów banków. Bank centralny zachował prawo własności do gotówki euro dostarczonej w ramach zaopatrzenia pierwotnego, aż do początku stycznia 2002 r.. Banki były zobowiązane do zabezpieczenia wszystkich dostaw gotówki euro otrzymywanych w ramach zaopatrzenia pierwotnego w dniu ich przyjęcia. Uprościło to proces zaopatrzenia pierwotnego

i wtórnego. Dostawa monet euro, w ramach zaopatrzenia pierwotnego, rozpoczęła się we wrześniu 2001 roku, natomiast banknotów euro w grudniu 2001 roku, dzięki czemu skrócił się czas ich przechowywania. Łącznie w ramach zaopatrzenia pierwotnego dostarczono 69,7 mln sztuk monet o wartości 26 mln EUR oraz banknoty o wartości 545 mln EUR. Około 10% gotówki z zaopatrzenia pierwotnego nie było potrzebne i zostało zwrócone do banku centralnego Luksemburga.

Ocenia się, że ponad 30% banknotów i prawie 60% monet z zaopatrzenia pierwotnego zostało dostarczonych w ramach zaopatrzenia wtórnego do sprzedawców detalicznych, głównie do supermarketów. Aby ułatwić zaopatrzenie wtórne, bank centralny wyprodukował zestawy startowe dla sprzedawców detalicznych, zawierające monety o wartości 111 EUR. Początkowo wyprodukowano 50 tys. zestawów, a w późniejszym okresie w celu zaspokojenia popytu dodatkowo 3 500. Sprzedawcy detaliczni mogli odbierać zestawy startowe w bankach od 1 września 2001 r.

Niemcy

Chociaż banki same podejmowały decyzje dotyczące zaopatrzenia pierwotnego, jednak stosowały się do ogólnych wskazówek banku centralnego. W wyniku nacisku zarówno ze strony Bundesbanku jak i sprzedawców detalicznych, zapotrzebowanie banków na banknoty euro o niskich nominałach (również do użycia w bankomatach) zwiększyło się istotnie w ciągu poprzedzającego roku. Ostatecznie banki, aby zabezpieczyć się przed brakiem banknotów o niskich nominałach, zamówiły nadmierne ich ilości. Około 50% banknotów 5 EUR wyemitowanych w Niemczech zostało zwróconych do banku centralnego w ciągu sześciu tygodni, co spowodowało dodatkowe obciążenie logistyczne.

Zaopatrzenie pierwotne rozpoczęło się w dniu 1 września, zarówno dla banknotów jak i monet. Około 16% wartości banknotów dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego zostało przekazanych w ramach zaopatrzenia wtórnego sprzedawcom detalicznym i innym użytkownikom gotówki. Mimo to, ilość gotówki euro dostarczonej w ramach zaopatrzenia wtórnego nie wszędzie była wystarczająca. Podczas, gdy więksi sprzedawcy detaliczni otrzymali potrzebne dostawy z wyprzedzeniem, wielu małych sklepikarzy czekało aż do Nowego Roku, aby odebrać swoje dostawy. Banki jednak przewidziały to i były w stanie zaopatrzyć ich szybko.

Portugalia

Latem 2001 r. banki określiły finalne zapotrzebowanie na banknoty i monety euro w ramach zaopatrzenia pierwotnego z banku centralnego Portugalii. Harmonogramy dostaw były negocjowane bezpośrednio z dwiema firmami CIT. Zaopatrzenie pierwotne w monety rozpoczęło się we wrześniu 2001 r., a w banknoty w październiku 2001 r. Banki rozpoczęły zaopatrzenie wtórne dla swoich klientów na początku grudnia 2001 r. Popyt był niski i wyniósł zaledwie 3,8% banknotów dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego. Koncentracja zaopatrzenia wtórnego miała miejsce pod koniec grudnia 2001 r. stworzyła pewne problemy logistyczne dla firm CIT. W listopadzie 2001 r. bank centralny Portugalii zgodził się na opłacenie transportu banknotów dostarczonych przez te firmy w ramach zaopatrzenia pierwotnego, chociaż

stanowiły one niewielką część ich całkowitych kosztów wymiany. Sprzedawcom detalicznym nie wypłacano żadnych rekompensat.

Włochy

Bank centralny Włoch wyprodukował, na potrzeby wymiany gotówkowej 2,4 mld sztuk banknotów euro, w tym rezerwę liczącą 400 milionów sztuk. Ponadto przygotował 1,5 mln paczek banknotów, z których każda zawierała po 25 banknotów o wartości 5 EUR. W celu realizacji przewidywanego zapotrzebowania, pod koniec 2001 r. wyprodukowano dodatkowo 60 milionów sztuk banknotów o wartości 5 EUR. Mennica wyprodukowała 7,95 mld sztuk monet euro i przygotowała około 1,2 mln zestawów startowych zawierających monety dla sprzedawców detalicznych. Wartość każdego zestawu wynosiła 315 EUR.

Organizacją wcześniejszej dystrybucji banknotów euro oraz odbierania lirów zajmowały się oddziały banku centralnego Włoch oraz innych banków, natomiast monety poczta włoska. Dystrybucja banknotów w ramach zaopatrzenia pierwotnego rozpoczęła się 1 listopada 2001 r., natomiast monet 1 września 2001 r.

Ministerstwo Gospodarki i Finansów, poprzez pocztę włoską, zorganizowało wcześniejszą dystrybucję monet euro. Zaopatrzenie pierwotne w banknoty euro realizowane przez bank centralny Włoch stanowiło około 22% wartości produkcji, a 48% liczby wyprodukowanych banknotów euro. Liczba banknotów i monet euro dostarczonych w ramach zaopatrzenia wtórnego we Włoszech była bardzo mała. Głównymi odbiorcami było kilka dużych supermarketów. Prawie wszyscy właściciele małych sklepów czekali aż do Nowego Roku, aby zaopatrzyć się w banknoty i monety euro pomimo, że dystrybucja monet przed końcem roku była wolna od opłat.

6.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.

Cypr

Bank centralny Cypru (Central Bank of Cyprus) rozpoczął operację zaopatrzenia pierwotnego banków komercyjnych w monety euro w dniu 22 października 2007 r., a w banknoty euro w dniu 19 listopada 2007 r. Przed dniem wprowadzenia euro sektorowi bankowemu dostarczono banknoty o wartości 950 mln EUR i monety o wartości 64 mln EUR. Operacja zaopatrzenia pierwotnego objęła wszystkie oddziały banków na Cyprze (około 900). Jednocześnie rozpoczęto operację zaopatrzenia wtórnego placówek handlu detalicznego w banknoty i monety euro. Choć bank centralny Cypru szeroko informował o znaczeniu zaopatrzenia wtórnego, zamówienia na banknoty i monety euro ze strony przedsiębiorców były znacznie mniejsze niż oczekiwano. Z dniem 1 listopada 2007 r. niektóre banki zaczęły oferować swoim klientom wymianę funtów cypryjskich na banknoty euro po kursie wymiany i bez żadnych opłat, umożliwiając w ten sposób wcześniejszy zakup euro tym podmiotom gospodarczym, dla których obciążenia związane z zaopatrzeniem wtórnym były zbyt duże.

Bank centralny Cypru zbudował specjalny budynek, w którym początkowo przechowywano monety euro przeznaczone do zaopatrzenia pierwotnego, a następnie przechowywano i niszczone monety cypryjskie.

Estonia

Zaopatrzenie pierwotne w monety euro bank centralny Estonii rozpoczął w połowie września, a w banknoty euro w połowie listopada 2010 r. W ramach zaopatrzenia pierwotnego do dziesięciu banków komercyjnych, które podpisały umowy o zaopatrzeniu wstępnym z Eesti Pank, dostarczono 10,5 mln sztuk banknotów o łącznej wartości 187 mln EUR oraz 85 mln sztuk monet o łącznej wartości 28 mln EUR, co odpowiednio stanowiło w ujęciu ilościowym około 23% banknotów pożyczonych z Eurosystemu i 44 % zamówionych monet. Całkowita wartość banknotów euro dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego do końca 2010 r. wyniosła 34 % łącznej wartości banknotów w koronie estońskiej, będących w obiegu pod koniec października 2010 r., natomiast łączna wartość monet euro dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego wyniosła trzykrotność łącznej wartości monet w koronie estońskiej w obiegu.

Zaopatrzenie wtórne w monety euro rozpoczęto 15 września, a w banknoty dnia 1 grudnia 2010 r. Około 5 300 przedsiębiorstw, które podpisały z bankami umowy o zaopatrzenie wtórne zostało zaopatrzonych w blisko 9 % banknotów (w ujęciu wartościowym, 18 % w ujęciu ilościowym) i 52 % monet (w ujęciu wartościowym, 51 % w ujęciu ilościowym) dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego. Przed wprowadzeniem euro przedsiębiorstwom dostarczono łącznie 14,4% gotówki (w ujęciu wartościowym) dostarczonej w ramach zaopatrzenia pierwotnego, co stanowiło wysoki odsetek w porównaniu z większością operacji przejścia na euro przeprowadzonych po 2002 r. W Słowenii zaopatrzenie wtórne stanowiło jedynie 2,4 % gotówki (w ujęciu wartościowym) dostarczonej w ramach zaopatrzenia pierwotnego, natomiast na Cyprze i Malcie - ok. 1 %. Z drugiej strony, w Słowacji w ramach zaopatrzenia wtórnego przekazano łącznie 27,8 % gotówki dostarczonej w ramach zaopatrzenia pierwotnego.

Malta

Operacja zaopatrzenia pierwotnego banków komercyjnych w banknoty i monety euro rozpoczęła się w dniu 15 września 2007 r. Przed dniem wprowadzenia euro oddziałom banków komercyjnych dostarczono banknoty euro o wartości 540 mln EUR i monety euro o wartości 27,81 mln EUR. Podczas fazy zaopatrzenia wtórnego (która rozpoczęła się w dniu 1 grudnia 2007 r.) 134 podmiotom gospodarczym dostarczono banknoty euro o wartości 3,9 mln EUR i monety o wartości 1,9 mln EUR. Bardzo mała liczba podmiotów objętych operacją zaopatrzenia wtórnego wynikała prawdopodobnie z dość rygorystycznych warunków, które należało spełnić, aby skorzystać z tego zaopatrzenia.

Słowacja

W dniu 6 września 2008 r. bank centralny Słowacji rozpoczął zaopatrzenie pierwotne 16 banków komercyjnych w monety euro, natomiast miesiąc później w banknoty euro. Pod koniec października 2008 r. rozpoczęto operację zaopatrzenia wtórnego przedsiębiorstw. Około 14 000

przedsiębiorstw podpisało z bankami umowy o zaopatrzenie wtórne. W ujęciu wartościowym w ramach zaopatrzenia wtórnego wydano 24% banknotów i 68% monet dostarczonych w ramach zaopatrzenia pierwotnego.

Banki słowackie nie skorzystały z nowych, wprowadzonych przez EBC w czerwcu 2008 r., uproszczonych zasad zaopatrzenia wtórnego²³. Według banku centralnego Słowacji i banków komercyjnych uproszczone zasady zostały wprowadzone zbyt późno, aby mogły być wykorzystane na Słowacji, ponieważ do maja 2008 r. wiele umów o zaopatrzenie wtórne zostało już zawartych. Zmiana zasad w trakcie procesu mogłaby postawić przedsiębiorstwa w niekorzystnej sytuacji i wymagałaby znacznych zmian w planach rozprowadzania środków pieniężnych.

Część monet przeznaczonych do zaopatrzenia pierwotnego była dostarczana z oddziału banku centralnego, utworzonego specjalnie na tę okazję przy mennicy w Kremnicy. Ten system dystrybucji pomógł w stworzeniu wystarczającej ilości miejsca do przechowywania banknotów i monet euro.

Według przeprowadzonego na trzy dni przed wprowadzeniem euro sondażu Komisji Europejskiej²⁴ wielu obywateli Słowacji było już w posiadaniu banknotów i monet euro: 60% Słowaków posiadało monety euro – głównie z zestawów startowych (53%) oraz z wcześniejszego wyjazdu zagranicznego (42%) – natomiast 49% Słowaków posiadało banknoty euro – głównie z wyjazdu zagranicznego (56%) oraz w wyniku wymiany waluty w banku na Słowacji (39%).

Słowenia

Zaopatrzenie pierwotne w monety euro rozpoczęło się 25 września 2006 r. Do końca grudnia bank centralny Słowenii dostarczył bankom komercyjnym ok. 250 mln sztuk monet o wartości 83,2 mln EUR. Zaopatrzenie pierwotne w banknoty euro rozpoczęło się 29 listopada 2006 r. Bankom komercyjnym dostarczono 41,5 mln sztuk banknotów o wartości 772 mln EUR.

Zaopatrzenie wtórne w monety euro rozpoczęło się 1 grudnia, natomiast w banknoty 11 grudnia 2006 r. W ramach tego procesu zaopatrzone 225 przedsiębiorstw w banknoty o wartości 10,1 mln EUR i monety o wartości 16,0 mln EUR.

Bank centralny Słowenii wykazał elastyczne podejście do kwestii zamówień banknotów i monet euro składanych przez banki. Istniała możliwość zwiększenia zamówienia w okresie od podjęcia decyzji o zniesieniu derogacji do końca roku poprzedzającego wprowadzenie euro lub zmniejszenia w terminie do 4 grudnia 2006 r. Zamówienia dodatkowe można było składać do trzeciego dnia roboczego danego miesiąca, natomiast realizacja odbywała się w ciągu pięciu dni roboczych od daty otrzymania zapotrzebowania.

²³Wytyczne EBC (EBC/2008/4) z dnia 19 czerwca 2008 r. zmieniające wytyczne EBC/2006/9 w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego związanych z wprowadzeniem waluty euro oraz w sprawie zaopatrzenia wstępnego i zaopatrzenia wtórnego w banknoty i monety euro podmiotów poza strefą euro.

²⁴Badanie Flash Eurobarometr 255 ze stycznia 2009 r.

7. Udział sił zbrojnych w procesie wsparcia wymiany pieniędzy gotówkowego na euro w niektórych państwach strefy euro²⁵

Francja

Sily Zbrojne Francji w procesie wymiany waluty francuskiej na euro uczestniczyły w ograniczonym zakresie. Zadaniem wojska było wyznaczenie obiektów w jednostkach na terytorium całej Francji (również poza częścią europejską), które posłużyły do składowania pieniędzy. Za przygotowanie obiektów do przyjęcia euro i wymiany waluty odpowiedzialny był bank centralny Francji, który organizował ochronę tych obiektów i transport pieniędzy. Podstawowym zadaniem wojska było wzmocnienie bezpieczeństwa w całym kraju w oparciu o tzw. antyterrorystyczny program „Vigipirate” na okres wymiany pieniędzy.

W dniu 23 maja 2001 r. rząd określił siły i środki bezpieczeństwa niezbędne do właściwego przeprowadzenia wymiany pieniędzy, które miały zapewnić:

- bezpieczeństwo transportu pieniędzy i osób, które w nim uczestniczą,
- ochronę banków, urzędów pocztowych, urzędów skarbu państwa, obiektów handlowych i zakładów usługowych,
- społeczeństwu najlepszy sposób realizacji wymiany pieniędzy.

Transport euro rozpoczęto w dniu 22 sierpnia 2001 r. 150 pociągów specjalnych, eskortowanych przez policję i żandarmerię (wówczas w strukturach sił zbrojnych), przewiozło ok. 30 000 ton pieniędzy do centrów składowania w obiektach wojskowych. Następnie od września 2001 r. gotówkę przewożono do 50 000 centrów dystrybucji. Etap ten planowały i zabezpieczały: bank centralny Francji, firmy transportujące, prefekci. W celu zabezpieczenia transportu euro policja i żandarmeria wykonały ok. 8 000 eskort.

Hiszpania

Resort obrony Hiszpanii nie realizował działań w zakresie transportu i ochrony środków płatniczych, ich przejściowego przechowywania na terenie baz wojskowych lub innego wsparcia w tym obszarze.

Niemcy

Działania ukierunkowane na wsparcie przez Bundeswehrę transportu euro do instytucji kredytowych, oddziałów banku centralnego oraz miejsc przechowywania w Niemczech rozpoczęto w dniu 1 września 2001 r., tj. 3 miesiące przed oficjalnym wprowadzeniem euro do obiegu. Bundeswehra brała udział w trzech zasadniczych obszarach tego procesu, tj.:

- przechowywanie w bazach oraz instytucjach wojskowych monet euro,
- przygotowanie i utrzymywanie w gotowości do wykorzystania (odpłatnie) wydzielonych tymczasowo w infrastrukturze budowlanej Bundeswehry obiektów lub pomieszczeń, w których w przypadku konieczności (na podstawie zawartej umowy

²⁵ Rozdział przygotowano w oparciu o informacje przekazane przez MON.

- z instytucjami kredytowymi, a także z licencjonowanymi cywilnymi firmami przewozowymi) możliwe było krótkoterminowe przechowywanie przewożonych pieniędzy; były to pomieszczenia wykorzystywane zazwyczaj do innych celów,
- wsparcie transportowe (odpłatnie) w przypadkach braku możliwości przewozu monet euro pojazdami cywilnymi.

Przedsięwzięcia te realizowane były na wniosek banków centralnych landów (obszar pierwszy) lub też na podstawie zawartej przez ministerstwo obrony umowy z instytucjami kredytowymi, a także z licencjonowanymi cywilnymi firmami przewozowymi (obszar drugi i trzeci). Ze względu na ograniczenia wynikające z zapisów konstytucji, niemieckie siły zbrojne nie organizowały i nie były odpowiedzialne za bezpośrednią ochronę oraz zabezpieczenie środków płatniczych w obiektach Bundeswehry.

Działania Bundeswehry wspierające wprowadzanie euro w Niemczech bazowały na następujących założeniach:

- Bundeswehra nie ponosi żadnej odpowiedzialności za zmagazynowane w jej obiektach środki płatnicze,
- na potrzeby przechowywania środków płatniczych mogą być wykorzystywane tylko te pomieszczenia w obiektach wojskowych, które nie są wykorzystywane do bieżącej działalności sił zbrojnych; w przypadku braku takich pomieszczeń, niezbędne prace remontowe zmierzające do utworzenia takich pomieszczeń odbywają się na koszt strony cywilnej (współużytkownika),
- odpowiednie zabezpieczenie pomieszczeń wykorzystywanych do przechowywania pieniędzy leży w gestii współużytkownika, który ponosi również wszystkie koszty z tym związane,
- istnieje ścisłe rozgraniczenie pomiędzy siłami i środkami ochrony współużytkownika oraz Bundeswehry; Bundeswehra ochrania znajdujące się w obiektach sił zbrojnych pieniądze jedynie w sposób pośredni, w ramach ogólnego planu ochrony i obrony koszar, obiektów, czy baz,
- dozwolone jest montowanie sygnalizatorów alarmowych (urządzeń technicznych) w pomieszczeniach służby wartowniczej Bundeswehry,
- dodatkowe zadania wykonywane przez personel Bundeswehry w związku z przechowywaniem środków płatniczych w obiektach sił zbrojnych są wykonywane na koszt współużytkownika,
- dostęp do pomieszczeń (depozytów) znajdujących się w obiektach Bundeswehry,
- a także na teren baz i koszar muszą być ściśle i jednoznacznie określone oraz dopasowane do specyfiki istniejącej infrastruktury,
- personel Bundeswehry nie ma dostępu do przechowywanych w obiektach sił zbrojnych środków płatniczych,
- policja ponosi odpowiedzialność za konwojowanie i ochronę pieniędzy (monet euro) przewożonych wojskowymi pojazdami mechanicznymi,

- Bundeswehra zobowiązuje się do udostępnienia posiadanych środków transportowych oraz pomieszczeń i obiektów w celu tymczasowego przechowywania środków płatniczych; ich wykorzystanie możliwe będzie jednak tylko wówczas, gdy strona cywilna udowodni, że nie posiada wymaganych możliwości przewozowych lub obiektowych; w tym celu niezbędnym jest posiadanie odpowiedniego zaświadczenia wydanego przez izbę przemysłową lub handlową.

Włochy

Sily Zbrojne Włoch nie były szczególnie zaangażowane w sprawę zapewnienia bezpieczeństwa, transportu i przechowywania gotówki euro. Kwestia bezpieczeństwa gotówki euro była rozpatrywana każdorazowo indywidualnie podczas organizacji transportu i jej deponowania przez organy odpowiedzialne za problematykę bezpieczeństwa środków pieniężnych (banki). Zastosowanie miały obowiązujące przepisy o transporcie i depozycie środków pieniężnych, które szczegółowo określają jakie środki bezpieczeństwa i ochrony należy podjąć podczas realizacji poszczególnych czynności, z uwzględnieniem wysokości kwoty będącej przedmiotem zabezpieczenia.

Słowacja

Śmigłowce Sił Zbrojnych Słowacji towarzyszyły hurtowym drogowym transportom banknotów euro, stanowiąc dodatkową ochronę konwojów. Część monet euro było transportowanych ciężarówkami wojskowymi, a transporty były chronione przez policję wojskową i żołnierzy pułku specjalnego. Nie użyto wojskowych obiektów do przechowywania banknotów i monet euro.

8. Wprowadzanie euro w okresie podwójnego obiegu

Okres podwójnego obiegu jest to okres rozpoczynający się z dniem wprowadzenia euro, w którym euro i dotychczasowa waluta narodowa funkcjonują równolegle jako prawne środki płatnicze²⁶. Artykuł 15. rozporządzenia Rady (WE) nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro (z późn. zm.) stanowi, że okres podwójnego obiegu waluty narodowej i euro może wynieść maksymalnie 6 miesięcy. Okres ten może być skrócony przez krajowego ustawodawcę. Każde państwo strefy euro może dla maksymalnego okresu sześciu miesięcy, licząc od daty wymiany pieniądza gotówkowego na euro, określić zasady stosowania banknotów i monet nominowanych w walucie narodowej oraz podjąć wszelkie środki konieczne do ułatwienia ich wycofania.

W okresie podwójnego obiegu instytucje kredytowe w państwach, które wprowadziły euro wymieniają banknoty i monety nominowane w jednostce waluty narodowej, będące w posiadaniu klientów banków, na banknoty i monety nominowane w euro, bez opłat, do pułapu, który może zostać ustalony w prawie krajowym. Instytucje kredytowe mogą wymagać otrzymania powiadomienia, jeżeli kwota do wymiany przekracza pułap ustalony w prawie krajowym.

²⁶ Komisja Wspólnot Europejskich, Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego. Wprowadzenie euro na Cyprze i Malcie, Bruksela, dnia 18.4.2008 r. KOM(2008) 204 wersja ostateczna, str. 4 przypis 3.

W przypadku braku takich przepisów pułap ten może być ustalony przez te instytucje. Instytucje kredytowe wymieniają banknoty i monety nominowane w jednostce waluty narodowej państw, które przyjęły euro osobom innym niż ich klienci bez opłat do pułapu ustalonego w prawie krajowym lub, w przypadku braku takich przepisów, ustalonego przez te instytucje. Wyżej wymienione obowiązki mogą zostać ograniczone na mocy prawa krajowego do konkretnych rodzajów instytucji kredytowych. Prawo krajowe może również rozszerzyć te obowiązki na inne osoby.

We wszystkich krajach, które dotychczas przyjęły euro władze krajowe zdecydowały, że okres podwójnego obiegu był znacznie krótszy niż dopuszczalne 6 miesięcy. We wszystkich krajach strefy euro rozpoczął się on również w tym samym dniu - 1 stycznia. Najdłużej, od 1 stycznia do 28 lutego 2002 r., okres podwójnego obiegu trwał w 8 krajach: Austrii, Belgii, Finlandii, Grecji, Hiszpanii, Luksemburgu, Portugalii i Włoszech. We Francji trwał on do 17 lutego 2002 r., w Irlandii do 9 lutego 2002 r., na Cyprze i Malcie do 31 stycznia 2008 r., w Holandii do 27 stycznia 2002 r., w Słowacji do 16 stycznia 2009 r., a najkrócej w Słowenii - do 14 stycznia 2007 r. i Estonii – do 14 stycznia 2011 roku.

Z prawnego punktu widzenia w Niemczech nie przewidziano okresu podwójnego obiegu marki niemieckiej i euro. Dotychczasowa waluta niemiecka straciła status prawnego środka płatniczego o północy 31 grudnia 2001 r., a od 1 stycznia 2002 r. jedynym prawnym środkiem płatniczym stało się euro. Niemniej jednak w praktyce, z powodu respektowania wspólnej deklaracji centralnych zrzeszeń przedstawicieli sektora bankowego, handlu detalicznego oraz producentów automatów z października 1998 r., do 28 lutego 2002 r. można było używać banknotów i monet waluty narodowej.

W deklaracji strony uzgodniły, że instytucje kredytowe oraz detaliści będą akceptowali marki niemieckie do końca lutego 2002 r. Deklaracja ta była wyrazem dobrej woli umawiających się stron i miała ułatwić przyjęcie nowej waluty. Jednak z prawnego punktu widzenia podmioty te nie były zobligowane do akceptowania dotychczasowej waluty²⁷. Zgodnie ze wspólną deklaracją do 28 lutego 2002 r.:

- Działające na terenie Niemiec instytucje kredytowe z obsługą kasową przyjmowały banknoty i monety nominowane w markach niemieckich.
- Handlowcy detaliczni przyjmowali w kasach monety i banknoty nominowane w markach niemieckich, przy czym w przypadku monet – do wysokości 20 DEM w odniesieniu do jednej transakcji.
- Działające na terenie Niemiec instytucje kredytowe z obsługą kasową wydawały - z zasobów kasy danej placówki - monety nominowane w markach niemieckich od wysokości 0,10 DEM w bezpośredniej wymianie za banknoty w markach lub poprzez obciążenie konta klienta.
- Handlowcy detaliczni wydawali z zasobów kasy monety nominowane w markach niemieckich.

²⁷ Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, NBP, 2003 r., str. 105.

Ponadto automaty, które nie zostały dostosowane do euro, dalej przyjmowały i wydawały jako resztę banknoty i monety nominowane w markach niemieckich²⁸. Ze względu na zastosowane rozwiązanie można powiedzieć, że faktyczny okres podwójnego obiegu w Niemczech wyniósł 2 miesiące.

8.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.

Austria

Austriacki szyling i euro funkcjonowały w obiegu równoległe w okresie 2 miesięcy. Wprowadzanie gotówki euro do obiegu odbywało się znacznie szybciej niż zakładano. Początkowo bank centralny Austrii przewidywał, że 1 stycznia 2002 r. ok. 10% płatności gotówkowych będzie przeprowadzanych w euro. Następnego dnia odsetek transakcji w euro miał wzrosnąć do 20%. Tymczasem już 1 stycznia 2002 r. transakcje gotówkowe w euro stanowiły ok. 50% wszystkich transakcji gotówkowych, a pod koniec drugiego tygodnia stycznia wymiana została praktycznie zakończona.

Do przystosowania bankomatów do wydawania euro były używane różne metody. Bankomaty „on-site” (w oddziałach banków) miały cztery kasety. Dwie z nich były wcześniej przygotowane do wydawania banknotów euro. Bankomaty rozpoczęły wydawanie euro 1 stycznia o godzinie 0:00. Większość bankomatów „off-site” (poza bankami) posiadało dwie kasety. Były one przestawiane na euro 31 grudnia w dwóch etapach - połowa została wyłączona o 16:30 w celu przestawienia, a druga połowa około 18:00. Przystawienie zajęło mniej niż godzinę i jedynie w przypadku kilku maszyn potrzebna była później interwencja technika, aby wyeliminować problemy. Około 96% bankomatów wydawało euro o północy a 100% w dniu 1 stycznia.

Bankomaty były intensywnie wykorzystywane w pierwszych dniach stycznia. Czterokieszeniowe bankomaty „on-site” wydawały banknoty 10 EUR, 20 EUR, 50 EUR i 100 EUR. Algorytmy (określające jakie nominały mają być wydawane) dla bankomatów „off-site”, które wydawały jedynie banknoty 10 EUR i 100 EUR, zostały skorygowane tak, że każde pierwsze pobierane 100 EUR składało się z dziesięciu banknotów 10 EUR, aby zredukować zapotrzebowanie na niskie nominały. Wydawanie banknotów 5 EUR zostało wykluczone z uwagi na konieczność częstego uzupełniania. Natomiast dużą ilość banknotów 5 EUR dostarczono do sprzedawców detalicznych w ramach zaopatrzenia wtórnego.

Szybkie tempo wymiany zmniejszyło koszty ponoszone przez detalistów, obniżając czas realizacji transakcji i ilość gotówki euro potrzebnej do wydawania reszty. Z drugiej strony jednak nasiliło presję na firmy przewożące gotówkę i zajmujące się obsługą bankomatów. Prawie przez cały czas trwania procesu wymiany, współczynnik EPR^{29} , czyli tzw. współczynnik nasycenia euro, był

²⁸ Euro – nowa waluta zjednoczonej Europy, NBP, 2001, str. 35.

²⁹ Euro Progress Ratio - stosunek wartości banknotów euro w obiegu do łącznej wartości banknotów euro i narodowych w obiegu.

w Austrii wyższy niż średnia w całej strefie euro. Wysokie tempo wprowadzania euro do obiegu zostało osiągnięte dzięki:

- dużej skali wczesnego zaopatrzenia,
- efektywnej kampanii na rzecz wycofania zgromadzonych monet i banknotów,
- wysokiemu tempu wycofywania szylingów, co głównie zostało osiągnięte przez sprawny system kodów kreskowych,
- sprawnie koordynowanym transportom.

Belgia

Okres podwójnego obiegu euro i franka belgijskiego trwał 2 miesiące. Udział transakcji w euro w dniu 15 stycznia 2002 r. stanowił 90% wszystkich transakcji. W pierwszych tygodniach stycznia 2002 r. na ponad 100 detalistów nałożono kary za wystawianie cen tylko we frankach belgijskich.

Współczynnik EPR na dzień 1 stycznia wynosił 35,6% osiągając na koniec stycznia wartość równą 76,3%, a na koniec okresu podwójnego obiegu 88,1%. W pierwszym tygodniu stycznia kwota gotówki euro wypłacona w kasach banków znacznie przewyższyła kwotę pobraną w tym samym okresie z bankomatów. Prawie wszystkie bankomaty zostały dostosowane do wydawania euro przed końcem dnia 2 stycznia 2002 r.

Finlandia

Okres podwójnego obiegu marki fińskiej i euro trwał 2 miesiące. Proces wprowadzania euro w Finlandii przebiegał początkowo wolniej niż w pozostałych państwach członkowskich UGW. W pierwszych dniach stycznia 2002 r. euro gotówkowe nie było dostępne dla szerokiej rzeszy przedsiębiorstw oraz społeczeństwa, tak jak w przypadku innych państw UGW. Dlatego liczba transakcji przy użyciu gotówki euro była mniejsza. Jednakże, w opinii organizatorów procesu wprowadzania euro w Finlandii, kwestia ta nie stanowiła problemu, ze względu na fakt, iż znaczna liczba transakcji pieniężnych była nadal dokonywana w formie bezgotówkowej (przy użyciu kart płatniczych). Dostosowanie bankomatów było przeprowadzane w wolniejszym tempie niż w większości krajów. Około 50% bankomatów było dostosowanych do 1 stycznia, zaś cały proces został zakończony, przed planowanym terminem, tj. do 4 stycznia.

Francja

Okres podwójnego obiegu franka francuskiego i euro trwał cały styczeń i pierwsze 17 dni lutego. W pierwszych dziesięciu dniach stycznia 2002 planowana była zintensyfikowana dystrybucja monet i banknotów euro. Priorytetem było jak najszybsze zastąpienie franka francuskiego gotówką euro w transakcjach detalicznych. Cel ten w pełni zrealizowano do 16 stycznia 2002 r.

Tak szybka wymiana w handlu detalicznym była możliwa dzięki temu, że z dniem 1 stycznia 2002 banki zaprzestały wypłat banknotów nominowanych we frankach a bankomaty w przeciągu kilku godzin zostały przystosowane do wydawania euro. Ponadto w transakcjach gotówkowych w handlu detalicznym przyjmowano franki francuskie a reszta była wydawana w euro.

82% bankomatów zostało dostosowanych do wydawania euro przed godziną 13.00 w dniu 1 stycznia 2002 r., a 90% do końca dnia. Pozostała część nieprzystosowanych maszyn znajdowała się głównie w sklepach i centrach handlowych, które były zamknięte 1 stycznia. Od 4 stycznia 2002 r. bankomaty nie wydawały już franków francuskich. Liczba operacji pobierania gotówki z bankomatów była stosunkowo wysoka we wczesnych godzinach 1 stycznia, zaś przeciętna wartość wzrosła o ok. 30%, tj. do ponad 80 EUR. Jednak w ciągu pierwszych kilku dni liczba operacji pobierania gotówki z bankomatów była niższa niż zazwyczaj, ponieważ wydatki pokrywane były gotówką pochodzącą z zapasów znajdujących się w gospodarstwach domowych. Natomiast większość bankomatów wydawała banknoty o nominalach 10 EUR i 20 EUR przynajmniej przez pierwsze dwa tygodnie, później przechodząc na 20 EUR i 50 EUR.

Grecja

W Grecji okres podwójnego obiegu waluty narodowej i euro trwał 2 miesiące. Wymiana gotówki przebiegała stosunkowo wolno, ze względu na niską aktywność sektora detalicznego (przyczyną były złe warunki pogodowe na początku stycznia 2002 r.). W połowie stycznia 2002 r. ponad 80% transakcji dokonywanych było w euro. Spośród około 4 300 bankomatów znajdujących się na terytorium Grecji, 92% zostało dostosowanych do wydawania euro do 2 stycznia, a 100% do 3 stycznia. Pozostałe bankomaty nadal wydawały drachmy. Urządzenia wyświetlały wiadomość informującą o tym klientów. Ponadto klienci otrzymywali informację o lokalizacji najbliższego bankomatu wydającego euro. Aby uniknąć nadmiernej presji na sprzedawców detalicznych, większość bankomatów wydawała banknoty o nominale 20 EUR.

Hiszpania

Okres podwójnego obiegu trwał 2 miesiące. Początkowo proces wprowadzania euro w Hiszpanii był spowolniony, jednak wkrótce znacznie przyspieszył. Do końca stycznia 2002 r. praktycznie wszystkie płatności gotówkowe były realizowane w nowej walucie. Głównymi kanałami wprowadzania euro do obiegu były instytucje kredytowe, sektor handlowy oraz sieć bankomatów.

Dostosowanie bankomatów było szybsze, niż planowano - 85% z nich dostosowano w dniu 1 stycznia, 95% w dniu 2 stycznia oraz 100% do 7 stycznia, przy czym te, które były używane najczęściej zostały dostosowane w pierwszej kolejności. W pierwszych dniach stycznia liczba operacji pobierania gotówki z bankomatów była 2-3 razy większa, niż normalnie, przy średniej podejmowanej kwocie 100 EUR. Jednocześnie, kwoty wypłacane przez kasy banków wzrosły znacznie bardziej, np. w jednym dużym banku 80% gotówki euro zostało wypłaconych w kasach, a tylko 20% z bankomatów, podczas gdy zwykle 70% gotówki była wypłacana z bankomatów. Większość bankomatów posiadała jedynie dwie kieszenie, dlatego banki ze względu na konieczność częstego uzupełniania nie chciały napełniać ich banknotami o nominale 5 EUR. Kilka bankomatów z więcej niż dwiema kieszeniami napełniono banknotami o nominale 5 EUR, a niektóre banknotami 10 EUR. Większość wypłacała banknoty 20 EUR i 50 EUR. Banki wydały większość banknotów 5 EUR poprzez swoje kasy oraz sprzedawcom detalicznym w ciągu pierwszych dwóch tygodni stycznia.

Holandia

Okresu podwójnego obiegu został przewidziany do 27 stycznia 2002 r., jednak w praktyce trwał on tylko 2 tygodnie. Tempo wprowadzania euro do obiegu w Holandii było znacznie szybsze niż w pozostałych 11 krajach. Od 1 stycznia 2002 r. wszystkie bankomaty wydawały euro. W ciągu pierwszych pięciu dni stycznia 2002 r., przy użyciu bankomatów zrealizowano 10 milionów wypłat na średnią kwotę 110 EUR (3 razy więcej niż zwykle). Awarie bankomatów występowały 2-3 razy częściej niż zazwyczaj. Nie więcej niż 40% bankomatów wydawało niewielkie ilości banknotów 5 EUR w pierwszym bądź dwóch pierwszych tygodniach stycznia. Inne wydawały przeważnie banknoty 10 EUR, 20 EUR i 50 EUR.

Irlandia

Okres podwójnego obiegu funta irlandzkiego i euro trwał do 9 lutego 2002 r. W praktyce wprowadzenie nowej waluty do obiegu w całej Irlandii w zasadzie zakończono już 8 stycznia 2002 r., natomiast w Dublinie 5 stycznia 2002 r. W styczniu 2002 r. wszystkie bankomaty w Irlandii (1500) zostały dostosowane do wydawania gotówki euro. W dniu 1 stycznia 85% bankomatów wydawało gotówkę euro, a 2 stycznia 2002 r. już 97,5%, natomiast rankiem 3 stycznia 100%. Żaden nie wydawał funtów irlandzkich po 31 grudnia 2001 r. Większość bankomatów była początkowo załadowana banknotami 10 EUR, 20 EUR i 50 EUR. W ciągu pierwszych dwóch tygodni banki zmieniły algorytmy ustalające strukturę wydawanych nominalów, aby umożliwić wydawanie większej ilości małych nominalów niż zazwyczaj, a tym samym zredukować potrzebę wydawania reszty w euro w sklepach. W pierwszych dniach stycznia wykorzystanie bankomatów było około 20-25% wyższe niż zwykle.

Luksemburg

Okres podwójnego obiegu trwał 2 miesiące. Tempo wprowadzania gotówki euro do obiegu było najszybsze w porównaniu z pozostałymi państwami członkowskimi strefy euro pierwszej fali. Wszystkich 500 bankomatów w Luksemburgu zostało dostosowanych o północy 31 grudnia 2001 r. Wszystkie bankomaty były wcześniej załadowane euro i przestawione zdalnie, co zajęło 10-20 sekund. Banki zgodziły się ładować w styczniu część bankomatów banknotami o niskich nominalach. Naklejka na maszynie wskazywała, które były napełnione banknotami 5 EUR. Część bankomatów kontynuowała wydawanie banknotów 5 EUR i 10 EUR.

Niemcy

Z prawnego punktu widzenia, w Niemczech nie przewidziano okresu podwójnego obiegu marki niemieckiej i euro. Dotychczasowa waluta niemiecka straciła status prawnego środka płatniczego o północy 31 grudnia 2001 r. Dostosowanie bankomatów było prawie zakończone w dniu 1 stycznia. Początkowo szereg starszych maszyn nie działała. Było to po części spowodowane faktem, że wolumen operacji pobierania gotówki w pierwszych godzinach Nowego Roku był cztery razy większy niż zwykle, częściowo zaś dlatego, iż niektóre nowe banknoty euro albo sklejały się w maszynach (częste zjawisko dla nowych banknotów) albo były wkładane do bankomatów niewłaściwie. Początkowo było więcej niesprawnych bankomatów niż zwykle 3-5%, jednak tylko przez pierwszych kilka dni.

Użycie marki po wygaśnięciu jej statusu prawnego środka płatniczego nie było związane z żadnym ryzykiem prawnym i ekonomicznym, ponieważ bank centralny Niemiec zobowiązał się do bezpłatnej i bezterminowej wymiany banknotów i monet nominowanych w markach na euro. Mimo, iż do 28 lutego 2002 r. sprzedawcy mieli możliwość wydawania reszty w monetach nominowanych w markach, to zachęceni byli do posługiwania się euro już od 1 stycznia 2002 r.³⁰.

Niemcy znalazły się wśród sześciu państw strefy euro (obok Austrii, Finlandii, Irlandii, Holandii i Luksemburga), które najszybciej zakończyły proces wprowadzania euro do obiegu. Pomimo największej liczby mieszkańców oraz wysokiego użycia gotówki w przeliczeniu na głowę mieszkańca (cash ratio per capita), już 3 stycznia 2002 r. wartość banknotów euro znajdująca się w obiegu w Niemczech przekroczyła wartość banknotów nominowanych w markach niemieckich³¹.

Portugalia

Okres podwójnego obiegu escudo i euro trwał 2 miesiące. Według badania przeprowadzonego przez organizację zrzeszającą małe i średnie przedsiębiorstwa - IAPMEI – w czasie dwóch pierwszych dni roboczych stycznia 2002 r. ponad 90% transakcji gotówkowych było realizowanych w escudo. Powodem była chęć pozbycia się przez społeczeństwo banknotów i monet waluty narodowej. Użycie euro stopniowo wzrastało i 4 stycznia 2002 r. przekroczyło 50%. Następnego dnia wynosiło już 60%, a 10 stycznia wzrosło do 70%. Pod koniec stycznia 2002 r. 95% transakcji gotówkowych było przeprowadzanych w euro, podobnie jak i w innych państwach strefy euro pierwszej fali.

Bankomaty zostały dostosowane do wydawania gotówki euro w ciągu kilku pierwszych dni stycznia, przy czym w tym okresie część maszyn nadal wydawała escudo. W Portugalii 30 i 31 grudnia są dniami, kiedy to dokonuje się najwięcej wypłat z bankomatów w związku z czym banki nie chciały zakłócać tych operacji poprzez zmniejszenie pojemności maszyn i napelnianie niektórych kieszeni gotówką euro. Duża liczba bankomatów i koordynacja między bankami zapewniła, że społeczeństwo od początku miało łatwy dostęp do bankomatów wydających euro. Najczęściej używane bankomaty były dostosowane do euro w pierwszej kolejności i oznaczone jaskrawym żółtym paskiem, aby zwrócić uwagę użytkowników. Ostatecznie proces dostosowania zakończono 4 stycznia, szybciej niż planowano. Bankomaty wydawały banknoty 5 EUR, 10 EUR i 20 EUR.

Włochy

Okres podwójnego obiegu trwał 2 miesiące. Tempo wprowadzania euro do obiegu w pierwszych dniach stycznia 2002 r. było nieco wolniejsze niż w innych państwach UGW, m.in. ze względu na niewielką liczbę handlowców, która zdecydowała się na wcześniejsze zaopatrzenie w nową walutę. Dodatkowo w połowie grudnia 2001 r. społeczeństwo włoskie wypłaciło prawie

³⁰ Analiza przygotowań państw członkowskich UE i państw kandydujących do wprowadzenia euro w formie gotówkowej, NBP, maj 2001 r., str. 35 i 36.

³¹ Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, NBP, 2003, str. 105.

10 bilionów lirów zwiększając w ten sposób zapasy waluty narodowej podlegające wymianie na euro. Niemniej jednak pod koniec stycznia 2002 r. ponad 90% transakcji było przeprowadzonych w euro.

We Włoszech 95% bankomatów zostało dostosowanych w pierwszym tygodniu stycznia, a 100% do 12 stycznia, trzy dni przed terminem. Do czasu dostosowania bankomaty nadal wydawały liry. Często używane bankomaty były dostosowane w pierwszej kolejności. Jednakże, w pierwszych dniach stycznia od 10% do 20% bankomatów było przejściowo niesprawnych, wobec normalnego wskaźnika poniżej 5%. Bankomaty początkowo wydawały banknoty o nominale 10 EUR oraz 20 EUR lub 50 EUR. Większość bankomatów miała wówczas dwie a nie cztery kieszenie, ale maszyny we Włoszech były zazwyczaj wypełniane tylko do 50% pojemności, tak więc przez wykorzystanie pełnej pojemności podczas okresu wymiany, banki mogły zredukować ryzyko wyczerpania się gotówki w maszynach. W pierwszych sześciu dniach stycznia, liczba operacji pobrania gotówki z bankomatów była o 50% wyższa niż zazwyczaj. Średnia wartość pobieranych kwot również była wyższa.

8.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.

Cypr

Okres podwójnego obiegu trwał miesiąc. Aby ułatwić wymianę funtów cypryjskich na euro, wiele oddziałów bankowych było otwartych w dniu 1 stycznia 2008 r., który normalnie jest dniem ustawowo wolnym od pracy. Do godziny 0.30 w dniu 1 stycznia wszystkie 550 bankomatów zostało przestawionych na wydawanie wyłącznie banknotów euro. W pierwszych tygodniach po wprowadzeniu euro bankomaty wydawały tylko banknoty o niskich nominalach, aby handlowcy nie byli zmuszeni do wypłacania zbyt dużej reszty przy płatnościach gotówkowych.

W pierwszych dziesięciu dniach 2008 r. Cypryjczycy wymienili gotówkę o wartości ponad 578 mln EUR (średnio 1 177 EUR podczas jednej transakcji) oraz wypłacili ponad 32 mln EUR. Przeciętnie w czasie jednej transakcji wypłacano 127 EUR. Podobnie jak w Słowenii i w niektórych krajach, które przyjęły gotówkę euro 1 stycznia 2002 r. (np. w Niemczech i Hiszpanii), w pierwszych dniach po wprowadzeniu euro wiele osób wolało zaopatrywać się w nową walutę w oddziałach banków, a nie w bankomatach. Z porównania danych za cały okres podwójnego obiegu (styczeń 2008 r.) z danymi za styczeń 2007 r. wynika, że wartość transakcji wypłat gotówkowych i wymiany walut była o 55% wyższa, przy czym ilość transakcji w oddziałach banków wzrosła o 61%, natomiast ilość transakcji bankomatowych – tylko o 23%³².

Odnotowana na Cyprze stosunkowo wysoka średnia kwota transakcji wymiany walut oraz wypłat gotówkowych (1 177 EUR) wskazuje, że ludność przechowywała znaczne sumy pieniędzy w gotówce, co doprowadziło do tworzenia się kolejek w bankach w pierwszych dniach po wprowadzeniu euro, pomimo nadzwyczajnego otwarcia oddziałów banków w dniu 1 stycznia.

³² Wartość transakcji bankomatowych była większa o zaledwie 15%, przede wszystkim ze względu na fakt, że w styczniu 2008 r. bankomaty wydawały tylko banknoty o niskich nominalach.

Sytuacja powróciła jednak szybko do normy³³. Na Cyprze udział płatności gotówkowych w euro stanowił 70% wszystkich płatności gotówkowych w sklepach już w dniu 4 stycznia. Ponad 90% sprzedawców wydawało resztę wyłącznie w euro już od dnia 2 stycznia 2008 r. W dniu 20 stycznia 2008 r. (tj. na 10 dni przed upływem okresu podwójnego obiegu) już tylko 3% płatności w sklepach było dokonywanych w walucie narodowej.

Niektórym handlowcom zabrakło gotówki w pierwszych dniach stycznia, ponieważ wiele osób zniechęconych długimi kolejkami w bankach wydawało walutę krajową w sklepach. Z tego powodu kasjerzy potrzebowali więcej niż pierwotnie planowano monet euro o wysokich nominałach i banknotów euro o niskich nominałach.

Wyniki przeprowadzonego przez Komisję Europejską badania ankietowego wskazują, że już dwunastego dnia po wprowadzeniu euro ponad 90% mieszkańców Cypru miało w portfelach wyłącznie lub w większości monety i banknoty euro. Wymiana nastąpiła zaskakująco szybko, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że w porównaniu ze Słowenią mniej osób zaopatrzyło się w euro przed jego wprowadzeniem. W dniu 29 grudnia 2007 r. banknoty euro stanowiły większość w portfelu 7% Cypryjczyków, a monety euro – w portfelu 8% obywateli tego kraju.

Estonia

Okres podwójnego obiegu waluty narodowej i euro w Estonii trwał dwa tygodnie (od 1 do 14 stycznia). Od pierwszych godzin dnia 1 stycznia praktycznie wszystkie 867 bankomatów wydawało banknoty euro. Wydawały one głównie banknoty o niskich nominałach (5, 10 i 20 EUR), natomiast bankomaty, które w przeszłości wykazywały wysokie obroty, zaopatrzone również w banknoty o nominale 50 EUR. Przed otwarciem sklepów dnia 1 stycznia terminale kart płatniczych w punktach sprzedaży oraz ogólnie systemy informatyczne z powodzeniem zostały przestawione na euro.

W celu usprawnienia procesu wymiany gotówkowej na euro w sobotę i niedzielę 1 i 2 stycznia usługi gotówkowe oferowało większość oddziałów banków, natomiast w okresie podwójnego obiegu, siedem dni w tygodniu, otwarte były urzędy pocztowe. Umożliwienie bezpłatnej wymiany koron estońskich na euro w ponad 180 urzędach pocztowych w całym kraju w dniach od 1 do 15 stycznia miało duże znaczenie dla ułatwienia wymiany gotówki, w szczególności osobom mieszkającym na terenach wiejskich.

W czasie weekendu w dniach 1 i 2 stycznia banki odnotowały niewielką liczbę klientów, jednak począwszy od poniedziałku 3 stycznia, przez cały okres podwójnego obiegu liczba transakcji w kasach była około 3-5 razy wyższa niż normalnie. Największą liczbę transakcji zarówno w bankach, jak i urzędach pocztowych odnotowano w ciągu pierwszych dwóch dni roboczych 2011 roku. Dzięki starannym przygotowaniom banki i urzędy pocztowe dobrze poradziły sobie z dodatkowym obciążeniem pracą podczas okresu podwójnego obiegu, choć tworzenie się kolejek w ciągu pierwszych dni roboczych 2011 r. było nie do uniknięcia. Według sondażu

³³ Komisja Wspólnot Europejskich, Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego. Wprowadzenie euro na Cyprze i Malcie, Bruksela, dnia 18.4.2008 r. KOM(2008) 204 wersja ostateczna, str. 5.

przeprowadzonego przez służby KE 95 % respondentów w pierwszym tygodniu stycznia nie napotkało w bankach żadnych problemów przy wymianie koron estońskich lub wypłacaniu gotówki euro.

Spośród osób, które płaciły gotówką³⁴, stosunkowo duży odsetek (20%) dokonywał płatności wyłącznie gotówką euro już dnia 1 stycznia. Dnia 5 stycznia większość osób (54%) płaciła wyłącznie w gotówce euro. Z wyjątkiem większego udziału płatności wyłącznie w euro na początku okresu podwójnego obiegu, rozwój tych płatności w późniejszym okresie był mniej więcej taki sam jak w przypadku Słowacji, ale wolniejszy niż w Słowenii (oraz na Malcie i Cyprze, mimo ich miesięcznego okresu podwójnego obiegu).

Handel detaliczny również dobrze poradził sobie z wyzwaniem procesu wprowadzenia euro. Detaliści byli dobrze zaopatrzeni w gotówkę euro i nie odnotowano większych zakłóceń związanych z kolejkami. Dnia 1 stycznia w przypadku 75% transakcji gotówkowych sprzedawcy wydawali resztę wyłącznie w euro. Odsetek ten wzrósł szybko do 92% w niedzielę 2 stycznia (w dniu, w którym otwartych było wiele dużych sklepów). Wyniki sondażu przeprowadzonego przez służby KE po zakończeniu okresu podwójnego obiegu świadczą o tym, że znaczna większość Estończyków (87%) uznała, że operacja wprowadzenia wspólnej waluty przebiegła sprawnie i bezproblemowo³⁵.

Malta

Okres podwójnego obiegu wyniósł jeden miesiąc. W dniach od 1 do 10 stycznia 2008 r. w oddziałach banków dokonano niemal 230 000 transakcji wymiany walut, o łącznej wartości około 165 mln EUR. Średnia kwota wymiany wynosiła około 720 EUR. Liczba transakcji wypłat z bankomatów była większa niż wypłat w oddziałach banków, lecz łączna wartość gotówki euro wypłacona w oddziałach była ponad czterokrotnie wyższa.

W dniu 1 stycznia 2008 r. do północy około 90% z wszystkich 154 bankomatów na Malcie wydawało już tylko banknoty euro, a pozostałe zostały przestawione podczas kilku następnych godzin. Do dnia 10 stycznia 2008 r. włącznie dokonano około 316 000 wypłat na łączną kwotę około 40 mln EUR. Podobnie jak na Cyprze, przeciętna kwota wypłaty wynosiła około 126 EUR.

Ponieważ ludność masowo przystąpiła do wymiany posiadanych zapasów gotówki w walucie krajowej i do wypłat środków w euro, w niektórych oddziałach banków tworzyły się duże kolejki. Kilka banków otworzyło kasy specjalnie dla podmiotów gospodarczych, aby skrócić czas oczekiwania. Jednak długie kolejki, jakie można było zobaczyć nawet tydzień po wprowadzeniu

³⁴ Około ¾ klientów płaciło gotówką, a ¼ – kartą płatniczą.

³⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wprowadzenie euro w Estonii, Komisja Europejska, Bruksela, dnia 22.03.2011 r., KOM(2011)140, wersja końcowa, str. 5-7.

euro, stanowiły dowód, że podjęte środki nie zawsze okazały się wystarczające. Mimo że obsługa zajmowało się 600 kasjerów, banki nie były w pełni przygotowane na tak duży napływ klientów³⁶.

Na Malcie, podobnie jak na Cyprze:

- udział płatności gotówkowych w euro stanowił 70% wszystkich płatności gotówkowych w sklepach już w dniu 4 stycznia,
- ponad 90% sprzedawców wydawało resztę wyłącznie w euro już od dnia 2 stycznia 2008 r.,
- w dniu 20 stycznia 2008 r. (tj. na 10 dni przed upływem okresu podwójnego obiegu) tylko 3% płatności w sklepach było dokonywanych w walucie narodowej,
- niektórym handlowcom zabrakło w pierwszych dniach gotówki, ponieważ wiele osób zniechęconych długimi kolejkami w bankach wydawało walutę narodową w sklepach. Z tego powodu kasjerzy potrzebowali więcej niż pierwotnie planowano monet euro o wysokich nominałach i banknotów euro o niskich nominałach.

Niektórym handlowcom i usługodawcom na Malcie (np. kierowcom autobusów) zabrakło monet o nominale 1 i 2 eurocentów, potrzebnych do wydania reszty. Ponieważ zaokrąglenie cen w górę zostało prawnie zakazane, odnotowano zwiększone zapotrzebowanie na niektóre nominały, w związku z czym bank centralny Malty musiał złożyć dodatkowe zamówienia.

Wyniki przeprowadzonego przez Komisję Europejską badania ankietowego wskazują, że już dwunastego dnia po wprowadzeniu euro ponad 90% mieszkańców Malty posiadało w portfelach wyłącznie lub w większości monety i banknoty euro. Wymiana nastąpiła zaskakująco szybko, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że w porównaniu ze Słowenią mniej osób zaopatrzyło się w euro przed jego wprowadzeniem. W dniu 29 grudnia 2007 r. banknoty euro stanowiły większość w portfelu 4% Maltańczyków, a monety euro – w portfelu 12% obywateli tego kraju.

Słowacja

Okres podwójnego obiegu trwał 16 dni. Do niedzieli 4 stycznia 2009 r. liczba klientów w bankach była dość ograniczona, ale sytuacja gwałtownie się zmieniła w dniu 5 stycznia, kiedy wiele osób wróciło z urlopów - obywatele dokonali blisko 198 000 transakcji wymiany walut lub wypłat gotówkowych w oddziałach banków. Drugą co do wielkości (168 000) i wartości (261 mln EUR) liczbę transakcji wymiany w okresie podwójnego obiegu zanotowano dnia 7 stycznia.

Według wszelkich dostępnych informacji banki nie zgłosiły poważnych problemów. Stosownie do przeprowadzonego przez Komisję sondażu jedynie niewielki odsetek osób, które udały się do banku, skarżyło się na wydłużenie kolejek. Problem ten najczęściej poruszany był przez respondentów w dniu 5 stycznia, co jest naturalne z uwagi na fakt, że tego dnia w bankach panował największy ruch w całym okresie podwójnego obiegu. W dniach 1–16 stycznia obywatele dokonali łącznie 1 418 000 transakcji wymiany i wypłat gotówkowych w oddziałach banków, czyli czterokrotnie więcej niż w pierwszych 16 dniach roku poprzedzającego, a łączna

³⁶ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego. Wprowadzenie euro na Cyprze i Malcie, Bruksela, dnia 18.4.2008 r. KOM(2008) 204 wersja ostateczna, str. 5.

wartość tych transakcji gotówkowych wyniosła 2 207 mld EUR, czyli 2,4 razy więcej niż w dniach 1–16 stycznia 2008 r.

Wszystkie z ok. 2 200 bankomatów na Słowacji wydawały wyłącznie banknoty euro (głównie 10 EUR i 20 EUR), a 32 000 terminali kart płatniczych w punktach sprzedaży działały w euro krótko po północy dnia 1 stycznia 2009 r. Poważne obciążenie bankomatów nastąpiło w dniu 5 stycznia, kiedy dokonano 2,5 razy więcej wypłat gotówkowych pod względem wartości (41 mln EUR) niż dnia 5 stycznia 2008 r.

Wykorzystywanie euro do dokonywania płatności w pierwszych dniach upowszechniało się wolniej niż podczas wymiany waluty narodowej na euro w innych krajach. W dniu 5 stycznia 2009 r. 45% kupujących na Słowacji dokonywało płatności w euro, podczas gdy tego samego dnia w Słowenii było to 78% kupujących. Na Cyprze i Malcie, gdzie obywatele mogli płacić w dotychczasowej walucie krajowej do końca stycznia, w dniu 4 stycznia 2009 r. udział płatności w euro przekroczył 70%. W dniu 7 stycznia, gdy większość Słowaków wróciła z urlopów, szybkość upowszechniania się nowej waluty dorównała szybkości odnotowanej w innych nowych państwach członkowskich, które wprowadziły euro.

Przyczyną wolniejszego początku procesu przejścia na euro na Słowacji były prawdopodobnie zarówno długie wakacje zimowe (dni 1 i 6 stycznia były dniami wolnymi od pracy), jak i wyjątkowo wysoka liczba handlowców wydających resztę w koronach słowackich w dniach 1 i 2 stycznia (odpowiednio 62% i 16%). Z dniem 3 stycznia sektor detaliczny zastosował się do zaleceń władz Słowacji i Komisji Europejskiej, aby wydawać resztę wyłącznie w euro: odsetek transakcji gotówkowych, w których wydawano resztę w koronach słowackich spadł w dniu 5 stycznia do 3%, a w dniu 7 stycznia był bliski zera.

Sektor detaliczny dobrze poradził sobie z większą ilością pracy. Banki i władze zachęcały obywateli do dokonywania płatności za pomocą posiadanych przez nich kart płatniczych (5,2 mln), aby zmniejszyć obciążenie sektora detalicznego. Zachęty te spotkały się z niewielkim odzewem, gdyż średnio mniej niż 2,5% Słowaków zadeklarowało dokonanie płatności kartą podczas okresu podwójnego obiegu.

W pierwszych dniach stycznia w sklepach zaobserwowano niewielkie kolejki. Większość handlowców nie zgłosiła problemów z zaopatrzeniem w euro czy przechowywaniem wycofanych z obiegu koron słowackich. Niektóre sklepy mieszczące się na obszarach wiejskich doświadczyły problemów, gdy emeryci chcieli wydać otrzymane za pośrednictwem urzędów pocztowych w ramach emerytury banknoty euro o wysokim nominale. Po tych incydentach władze Słowacji i Komisja Europejska wezwały do wydawania emerytur i wynagrodzeń w banknotach euro o niskim nominale.

W przeprowadzonych przez Komisję Europejską sondażach, w których respondentów poproszono o sprawdzenie zawartości portfeli potwierdzono stosunkowo niższe tempo upowszechniania się nowej waluty niż podczas wymiany waluty narodowej na euro w innych krajach. Pięć dni po wprowadzeniu euro ok. 56% Słowaków posiadało wyłącznie lub w większości banknoty euro, a ok. 63% obywateli miało wyłącznie bądź w większości monety

euro. Proces wprowadzenia euro na Słowacji przyspieszył od dnia 7 stycznia. Na dzień przed końcem okresu podwójnego obiegu 97% Słowaków posiadało wyłącznie lub w większości banknoty euro, a 98% z nich – wyłącznie bądź w większości monety euro.

Większość ankietowanych w drugiej połowie stycznia Słowaków (64%) stwierdziła, że rozróżnienie monet euro i posługiwanie się nimi było bardzo łatwe lub raczej łatwe. Takie same odczucia pod koniec okresu podwójnego obiegu miało trochę więcej mieszkańców Słowenii (69%) i Malty (75%) oraz znacznie więcej mieszkańców Cypru (81%). Podobnie jak w innych państwach, Słowacy szybciej zaznajomili się z banknotami euro. Dla 81% Słowaków posługiwanie się banknotami euro było łatwe lub raczej łatwe, w porównaniu z 88% Maltańczyków, 91% Słoweńców i 95% Cypryjczyków. Trudności w posługiwaniu się nową walutą zgłaszali częściej starsi respondenci³⁷.

Słowenia

Okres podwójnego obiegu trwał do 14 stycznia 2007 r. Od 1 stycznia, w celu zoptymalizowania stopnia wycofania tolara, istniał prawny obowiązek wydawania reszty w euro. W dniu 5 stycznia 81% obywateli posiadało wyłącznie lub w większości banknoty euro, a aż 88% z nich posiadało wyłącznie bądź w większości monety euro. Przed końcem okresu podwójnego obiegu 90% respondentów posiadało wyłącznie banknoty euro, a 82% wyłącznie monety euro. Pomysł, aby wydawać resztę w euro od pierwszego dnia wprowadzenia euro budził kontrowersje wśród detalistów, którzy w wielu przypadkach uważali, że nie powinni zastępować banków. Nie stwarzało to jednak szczególnych problemów, ponieważ wielu klientów posługiwało się euro. Pomocne było również to, że można było wymienić w bankach tolary na euro w grudniu 2006 r. i pierwszych dniach stycznia 2007 r.³⁸.

9. Wycofywanie i wymiana walut narodowych na euro

Artykuł 16. rozporządzenia Rady (WE) nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro (z późn. zm.) stanowi, że zgodnie z prawem lub praktyką państw strefy euro, emitenci banknotów i monet nadal będą przyjmować, w celu wymiany na euro, wcześniej wyemitowane przez siebie banknoty i monety według odpowiedniego kursu wymiany. Zgodnie z art. 11. rozporządzenia żadna ze stron nie jest zobowiązana do przyjęcia w ramach jednej płatności więcej niż 50 monet z wyjątkiem instytucji emitującej monety oraz osób wyraźnie wyznaczonych na mocy przepisów krajowych emitującego państwa, które wprowadziło euro.

Wycofanie waluty narodowej wymaga starannego przygotowania – przy przechodzeniu na euro poszczególne kraje koncentrowały się głównie na wprowadzeniu banknotów i monet euro, traktując wycofywanie waluty narodowej drugoplanowo. W szczególności nie zawsze zapewniono odpowiednie środki logistyczne do obsługi ogromnych ilości zwróconych monet, a czasami

³⁷ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego, Wprowadzenie Euro na Słowacji, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 20.4.2009, KOM(2009) 178 wersja ostateczna.

³⁸ Review of the Slovenian changeover to the euro, Final Report – August 27, 2007, Deloitte, str. 33-34.

obserwowano znaczące opóźnienia w przewozie, obsłudze i liczeniu monet oraz zapisywaniu kwot na rachunkach.

Większość administracji krajowych starała się z wyprzedzeniem odciążyć banki, firmy detaliczne i firmy konwojujące, zachęcając społeczeństwo do wpłacania monet krajowych do banków przed 1 stycznia 2002 r. Ponadto, organizacje charytatywne organizowały kampanie wzywające ludzi do przekazywania monet waluty narodowej na cele dobroczynne. W ciągu 2001 r. wartość monet krajowych w obiegu spadła o 9% - z 17,9 mld EUR na koniec 2000 r. do 16,9 mld EUR dwanaście miesięcy później. W ujęciu ilościowym, pod koniec 2001 r. w obiegu było jeszcze 107,5 miliarda sztuk monet, czyli ponad dwukrotnie więcej niż łączna ilość monet euro wybitych na potrzeby wymiany pieniądza.

Różnica ta wynikała głównie z różnic w ciągach nominalowych monet waluty narodowej w porównaniu z euro oraz z nawyku zbierania monet. Zwłaszcza monety niskich nominalów są często gromadzone przez dłuższy czas (np. w skarbonkach) i tym samym wyłączone z obiegu. Monety takie mogą także znaleźć się w posiadaniu kolekcjonerów. Ponadto banki komercyjne nie wymieniają monet przywiezionych z zagranicy przez turystów, więc także te monety pozostają poza ewidencją. Wszystkie te zjawiska powodują, że obieg należy nieustannie zasilać nowymi monetami, w szczególności najniższych nominalów, przez co całkowity wolumen rośnie.

Do końca lutego 2002 r. wycofano około jednej trzeciej monet krajowych (pod względem wartości), wskutek czego ogólna wartość monet w obiegu spadła z 16,3 mld EUR do 11,3 mld EUR. Wartość banknotów krajowych w obiegu spadła w 2001 r. o blisko jedną trzecią, do poziomu 270 miliardów euro. Szczególnie gwałtowny spadek miał miejsce po 2 stycznia 2002 r. Wartość banknotów krajowych zwracanych codziennie do banków centralnych stanowiła 4-6% banknotów pozostających w obiegu. Do końca 2002 r. zwrócono 95,1% banknotów. Ponieważ banknoty waluty narodowej jeszcze długo będzie można wymieniać na euro w krajowych bankach centralnych, które je wyemitowały, pewne ilości pozostaną u ludności np. jako pamiątka lub walor kolekcjonerski.

9.1. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro w 2002 r.

Austria

Plan zachęcający do minimalizowania zapasów waluty narodowej realizowany był z sukcesem w maju i czerwcu, a także w październiku i listopadzie 2001 r. Wycofano około 80 milionów banknotów, o wartości 51 miliardów ATS oraz ponad 1 miliard sztuk monet, głównie w ciągu ostatniego kwartału 2001 r. Jeśli chodzi o monety, stanowiło to jedną trzecią łącznej ilości jaką OeNB szacował, że może być zwrócona, a zatem znacznie zredukowano ilości, które pozostały do wycofania podczas okresu wymiany gotówkowej.

Podczas wymiany, banki musiały zwracać monety w standardowych opakowaniach, oznaczone etykietami z kodem kreskowym wskazującym zawartą kwotę i stosowny bank. Kody na etykietach były odczytywane elektronicznie w banku centralnym Austrii (OeNB), a szczegóły wprowadzane do systemu informatycznego w celu ewidencji i monitorowania powrotu monet. Ta procedura

pozwoili na szybkie uznanie rachunków banków za zwrócone monety, poniewa OeNB uznawał na kwotę określoną na etykietach i dokonywał ewentualnych korekt, po sprawdzeniu zawartości. Alternatywnie, banki mogły zwrócić monety różnych nominalów, nieposortowane w opakowaniach oznaczonych kodem kreskowym wskazującym bank, jednakże bez kwoty. W tym przypadku bank musiał czekać dłużej na uznanie swojego rachunku i nie otrzymywał rekompensaty za wynikającą z tego powodu stratę odsetek. OeNB utworzył w Wiedniu specjalne centrum obróbki monet. Takie rozwiązanie spowodowało, że firmy CIT musiały transportować monety na większe odległości, poniewa zazwyczaj zwracały monety do regionalnych magazynów OeNB. Aby zniwelować tę niedogodność OeNB zgodził się pokryć w przybliżeniu około 60% dodatkowych kosztów.

Przez dwa miesiące podwójnego obiegu obu walut banki komercyjne oraz urzędy pocztowe zapewniały bezpłatną wymianę szylingów na euro zgodnie z przepisami ustawy Euro-Währungsangabengesetz. Ustawa ta wprowadziła zakaz naliczania prowizji od wymiany nie przekraczającej 50 tysięcy ATS. Po upływie dwóch miesięcy, tj. od 1 marca 2002 r., banki mogły samodzielnie ustalać warunki wymiany szylingów na euro. Niektóre banki od końca lutego 2002 r. stosowały opłaty za wymianę dla osób, które nie były ich stałymi klientami. Natomiast wymieniały gotówkę bezpłatnie swoim stałym klientom, co najmniej do końca czerwca 2002 r. W razie wymiany kwoty przekraczającej sumę 200 tysięcy ATS klienci banków komercyjnych byli zobowiązani do okazania dowodu tożsamości.

Bezpłatnej i bezterminowej wymiany banknotów i monet euro można dokonywać w kasach banku centralnego Austrii. Złote i srebrne monety, które do 28 lutego 2002 r. pozostały w Austrii prawnym środkiem płatniczym, podlegały takim samym warunkom wymiany na euro, jak inne monety nominowane w walucie narodowej. Także w tym przypadku nie został narzucony ostateczny termin ich wymiany na euro. Odbywała się ona w banku centralnym Austrii. Należy jednak pamiętać, że w odniesieniu do wszystkich monet, również tych o dużej wartości kolekcjonerskiej, przy wymianie na euro zwracana była jedynie wartość nominalna. Historyczne srebrne i złote monety nie są prawnym środkiem płatniczym, dlatego nie były wymieniane na euro.

Belgia

W kampanii informacyjnej w części poświęconej wycofywaniu franków belgijskich z obiegu przed 1 stycznia 2002 r. zachęcano do stosowania plastikowych opakowań – rozprowadzanych do banków przez bank centralny Belgii – aby ułatwić liczenie oddanych monet. Jednak w praktyce nie były one używane przez społeczeństwo tak, jak się spodziewano. W okresie od końca 2000 r. do końca 2001 r., zostało wycofanych 32% ogólnej wartości banknotów i 24% ogólnej wartości monet, które w większości pochodziły od sprzedawców detalicznych i nie były sortowane przed zwróceniem. Dalsze 60% banknotów i 25% monet wycofano do końca lutego 2002 r. Szacowano, że 30-45% monet stanowiących 20-30% ogólnej wartości monet w obiegu nigdy nie zostanie zwrócone.

Banki były przygotowane do zamieniania małych ilości monet na euro. Duże ilości musiały być natomiast zdeponowane w celu sprawdzenia pod względem ilości i autentyczności. Niektóre banki oferowały natychmiastowe uznawanie rachunków wartością monet, które były posortowane i dostarczone w standardowych opakowaniach. W przypadku nieposortowanych monet rachunek klienta uznawano jedynie wówczas, kiedy wartość została sprawdzona (kilka tygodni później). Deponowanie zarówno banknotów jak i monet było możliwe w bankach do końca 2002 r. Od 1 stycznia 2003 r. do końca 2004 r. monety były wymieniane w banku centralnym lub na poczcie. Banknoty mogą być wymieniane w banku centralnym przez czas nieokreślony.

Podobnie jak w większości krajów, tak i w Belgii ilość monet zwróconych w styczniu 2002 r. przewyższyła zdolności sortowania i liczenia banków oraz firm CIT, co prowadziło do opóźnień w uznawaniu rachunków o 4-6 tygodni. W pewnych przypadkach – szczególnie w odniesieniu do firm obsługujących maszyny sprzedające, gdzie monety stanowią istotną część przepływów pieniężnych – banki oferowały kredyt i uznawały rachunek wartością depozytu po jego zweryfikowaniu z datą wcześniejszą. Do końca okresu podwójnego obiegu banki w Belgii wymieniały monety nominowane we frankach belgijskich na euro bezpłatnie i bez ograniczeń ilościowych dla stałych klientów. Z reguły banki wymieniały bez pozostawiania w depozycie niewielkie ilości monet waluty narodowej.

Finlandia

Informacje prasowe dostępne w całej Finlandii zachęcały społeczeństwo do wycofywania nadmiernych ilości fińskich banknotów i monet jeszcze przed rozpoczęciem procesu wprowadzania euro do obiegu. Jednakże stosunkowo niewiele banknotów narodowych (około 10% wartości obiegu banknotów) zostało wycofanych z obiegu w 2001 r. Jedna czwarta ilości banknotów w obiegu została zwrócona do 2 stycznia 2002 r. (na ogół za pośrednictwem sprzedawców detalicznych, a nie banków), jednak od tego czasu tempo wymiany spadło. 22% ogólnej liczby monet przewidzianych do wycofania zostało zwróconych do banku centralnego Finlandii (Suomen Pankki) jesienią 2001 r. Większość banków zleciła liczenie zwróconych monet firmom CIT. Duża liczba monet zwracanych w styczniu przez klientów indywidualnych spowodowała kilkutygodniowe opóźnienia w uznaniu rachunków (z reguły wpłaty sprzedawców detalicznych były obsługiwane szybciej). Na koniec lutego 2002 r. poniżej 13% banknotów będących w obiegu na początku 2002 r. i 45% monet nadal pozostawało poza bankiem centralnym.

W bankach komercyjnych wymiana waluty narodowej była możliwa do końca września bądź do końca grudnia 2002 r. Banki podejmowały decyzję w tej sprawie indywidualnie. Osoby, które chciały dokonać wymiany, a nie były klientami banku musiały uiszczać opłatę manipulacyjną.

Po utracie statusu prawnego środka płatniczego marka fińska będzie wymieniana nieodpłatnie w banku centralnym Finlandii do 29 lutego 2012 r. Na początku 2002 r. mniej niż 13% banknotów fińskich pozostawało w obiegu, a do połowy lutego 2002 r. 45% monet marki fińskiej pozostawało jeszcze do wycofania.

Francja

Do końca 2001 r. nieco mniej niż jedna trzecia banknotów i monet nominowanych we frankach francuskich (w ujęciu wartościowym), będących w obiegu na koniec 2000 r., została zwrócona do banku centralnego Francji (Banque de France) do końca 2001 r. Zasadnicza część zwracanych monet składała się z zapasów posiadanych przez dużych sprzedawców detalicznych, którzy przygotowywali miejsce na składowanie gotówki, dostarczanej w ramach zaopatrzenia wtórnego. Banque de France, aby poradzić sobie z nieoczekiwanie dużą ilością monet narodowych zwracanych do swoich oddziałów, przyspieszył, ze stycznia 2002 r. na listopad 2001 r., plany przetransportowania ich do 80 ośrodków regionalnych, a następnie do pięciu głównych magazynów.

Zwrot banknotów nominowanych we frankach do Banque de France był na początku stycznia nieco wolniejszy niż oczekiwano. Wynikało to z:

- tendencji do wydawania przez klientów banknotów o wysokich nominalach w sklepach w ciągu pierwszych tygodni (do czego okazją były wyprzedaże w połowie stycznia), zamiast wymieniać banknotów w bankach,
- początkowych zaległości w firmach CIT w obróbce gotówki, pomimo tego, że rachunki banków w Banque de France były uznawane niezwłocznie,
- większych niż oczekiwano ilości banknotów nominowanych we frankach francuskich za granicą, co spowodowało ich dłuższy powrót do Banque de France.

Głównym problemem – jak w wielu innych krajach – była ilość odprowadzanych monet w krótkim okresie czasu. Banki i sprzedawcy detaliczni zazwyczaj dostarczali firmom CIT monety nieposortowane. Z powodu braku wystarczających możliwości sortowania niektóre magazyny nie mogły przyjmować więcej dostaw i nieposortowane monety musiały być przekazywane do regionalnych ośrodków CIT. Bez wspólnej bazy danych dostępnej wszystkim stronom – co też występowało w wielu krajach – trudno było kontrolować proces zwrotu monet. Problemy administracyjne związane z monitorowaniem zwracanych monet powodowały kilkutygodniowe opóźnienia w uznaniu rachunków banków w Banque de France. Banki stwierdziły, że kosztowało to wiele milionów euro.

Za przeprowadzenie wymiany gotówkowej oraz wycofanie monet i banknotów nominowanych we frankach francuskich odpowiedzialny był bank centralny Francji oraz urzędy pocztowe współpracujące z instytucjami kredytowymi. Termin wymiany bez opłat przez ww. instytucje został określony do 30 czerwca 2002 r., a w przypadku osób nie będących ich klientami – do 17 lutego 2002 r. Bank centralny Francji będzie wymieniał banknoty do końca 2012 r. Monety były wymieniane przez okres 3 lat od wprowadzenia euro gotówkowego.

Grecja

Banknoty nominowane w walucie narodowej były zwracane szybciej niż monety, prawdopodobnie z uwagi na ich wyższą wartość. Początkowo tempo wycofywania monet było wolniejsze niż zakładano, zaledwie 7% zostało wycofanych do końca stycznia 2002 r.,

w porównaniu z 19% wszystkich monet narodowych na obszarze euro, jednak wzrosło ono do końca lutego do 27%, wobec 30% na obszarze euro. Istniały instrukcje odnośnie sortowania i pakowania monet zwracanych przez banki do banku centralnego Grecji. To znacznie przyspieszyło tempo zwrotu i zredukowało opóźnienia w uznawaniu rachunków banków kwotą równą wartości dostarczonych monet.

Do dnia 28 lutego 2002 r. wszystkie banki komercyjne dokonywały wymiany waluty narodowej na euro. Po tej dacie każdy bank podejmował suwerenną decyzję o kontynuowaniu procesu wymiany. Bank centralny Grecji będzie wymieniał bezpłatnie banknoty do dnia 1 marca 2012 r. Monety były wymieniane do 1 marca 2004 r.

Hiszpania

W 2001 r. nastąpiło istotne zmniejszenie liczby banknotów waluty narodowej w obiegu (wartość ich spadła o 11 mld EUR, tj. o 18%). Wartość monet nominowanych w pesetach w obiegu spadła o 5% w ciągu końcowych trzech miesięcy 2001 r. Chociaż zorganizowano kampanię zachęcającą do zwrotu zbędnej gotówki, ze skarbankami ustawionymi w domach towarowych i na lotniskach, ograniczenie liczby monet narodowych w obiegu było mniejsze niż w innych krajach.

Wycofywanie banknotów nominowanych w pesetach było szybsze niż oczekiwano. W styczniu zwracano do banku centralnego Hiszpanii (Banco de España) banknoty średnio o wartości 1,5 mld EUR dziennie. Monety nominowane w pesetach nie były zwracane za pośrednictwem oddziałów Banco de España, ponieważ oddziały te nie miały wystarczających możliwości obsługi monet. Natomiast pracownicy Banco de España rejestrowali wartość monet docierających do pomieszczeń firm CIT. Wartość monet było łatwiej sprawdzić, ponieważ w 2001 r. rozprowadzono wśród banków i sprzedawców detalicznych plastikowe pojemniki na zwracane monety. Monety były następnie poddawane obróbce przez Mennicę, która działała w imieniu Skarbu Państwa. Do 1 marca 2002 r. zwrócono 21% monet nominowanych w pesetach, które były w obiegu na koniec grudnia 2001 r., co stanowiło 34% wartości monet w obiegu w tym dniu. Oczekiwano, że znaczna część monet nie zostanie zwrócona głównie dlatego, że Hiszpania jest krajem turystycznym i większość turystów zabiera z Hiszpanii co najmniej kilka monet. Proces wycofywania spowodował problemy z magazynowaniem w bankach i firmach CIT, jednak Mennica poradziła sobie z nimi przez zorganizowanie dodatkowego transportu do swoich regionalnych magazynów oraz przewiezienie monet do większego magazynu w Madrycie.

Do 30 czerwca 2002 r. instytucje kredytowe zapewniały bezpłatną wymianę banknotów i monet nominowanych w walucie narodowej na euro. Jednocześnie od 1 stycznia 2002 r. możliwa jest bezpłatna i bezterminowa wymiana banknotów i monet nominowanych w pesetach w banku centralnym Hiszpanii.

Holandia

Na koniec 2001 r. 33% wartości banknotów oraz 11% wartości monet nominowanych w guldenach holenderskich zostało zwróconych do banku centralnego Holandii (1/4 oczekiwanej wielkości). Wycofywanie banknotów uległo przyspieszeniu w pierwszych trzech tygodniach stycznia 2002 r. i przebiegało bez większych problemów. W przypadku wycofywania monet

narodowych stwierdzono podobną tendencję, ale wystąpiły problemy o charakterze logistycznym. Mimo że handlowcy mogli otrzymać 11 EUR za worek (200 sztuk) posortowanych monet, wielu z nich odsyłało monety nieposortowane. Większość monet została wycofana za pośrednictwem banków. Zdolności firm CIT w zakresie sortowania i liczenia monet były ograniczone.

Holandia przewidziała bezpłatną wymianę guldenów holenderskich do 31 grudnia 2001 r. (banknoty) oraz do 31 grudnia 2006 r. (monety), we wszystkich oddziałach banku centralnego Holandii. W przypadku banków komercyjnych wymiana banknotów i monet klientów odbywała się bezpłatnie do 31 marca 2002 r. W okresie od 1 kwietnia do 31 grudnia 2002 r. banki mogły pobierać opłaty, zarówno od swoich klientów, jak i osób nie będących klientami banku.

Irlandia

Dzięki zakrojonej na szeroką skalę kampanii informacyjnej ilość banknotów nominowanych w funtach irlandzkich w obiegu w ciągu ostatniego kwartału 2001 r. spadła i była w przybliżeniu o 20% niższa niż zwykle w okresie świątecznym. Pod koniec 2001 r. zwrócono także część monet nominowanych w funtach irlandzkich. W 2001 r. bank centralny Irlandii wprowadził do obiegu około 90 mln monet nominowanych w funtach irlandzkich, w porównaniu do normalnego rocznego zapotrzebowania na około 250 mln.

Ze względu na ogromną ilość zwracanych monet bank centralny Irlandii musiał zorganizować nowy system ich obróbki. Zwracał się z prośbą do banków komercyjnych o wskazanie kilka dni wcześniej miejsca odbioru monet przez firmy transportowe CIT i organizował transport. Przedstawiciele banku centralnego i banku zainteresowanego uzgadniali wartość monet w punkcie ich odbioru w celu niezwłocznego uznania rachunków. Banknoty zwracane były natomiast poprzez centra gotówkowe czterech głównych banków. Przyczyniło się to do spadku gotówki nominowanej w funtach irlandzkich w obiegu, ponieważ banknoty przechowywane na zlecenie w centrach gotówkowych traktowane były jako własność banku centralnego.

Ze względu na duże zainteresowanie społeczeństwa wymianą funtów na euro, proces wymiany przebiegał bardzo sprawnie. Do końca okresu wymiany, czyli do dnia 9 lutego 2002 r., wycofano z obiegu 83% irlandzkich banknotów w ujęciu wartościowym. Wycofanie monet z obiegu, ze względu na większe problemy logistyczne, przebiegało nieco wolniej. Do dnia 9 lutego 2002 r. wycofano zaledwie 45% wartości monet w obiegu.

Banki komercyjne dokonywały wymiany gotówki w walucie narodowej na euro do końca lutego 2002 r. Banki zgodziły się, aby wymiana gotówki dla klientów indywidualnych była dokonywana bez prowizji aż do końca okresu podwójnego obiegu. Wyznaczyły jednak limit dla kwot podlegających wymianie do 500 funtów irlandzkich. Bank centralny wymienia banknoty i monety bezterminowo.

Luksemburg

W Luksemburgu, oprócz franka luksemburskiego, w obiegu znajdowały się także w niewielkiej ilości franki belgijskie. Z rynku wycofywano zatem jednocześnie dwie waluty. Zgromadzone przez banki komercyjne banknoty, po uprzednim posortowaniu na banknoty nominowane we

frankach belgijskich i luksemburskich, zwracane były do banku centralnego Luksemburga przez firmy CIT. Dalszych rozliczeń dokonywały między sobą bank centralny Luksemburga i bank centralny Belgii.

Władze Luksemburga, ze względu na brak możliwości technicznych, nie brały udziału w masowym wycofywaniu monet. Wszystkie monety były odbierane od banków przez firmy transportowe CIT, a następnie przewożone do belgijskiego centrum obróbki gotówki w Anderlecht. Następnie, po przeprowadzeniu ich obróbki, uznawano odpowiednie rachunki banków. Banki nie musiały sortować monet według emitentów. Monety franków luksemburskich i belgijskich nie były oddzielane, a stosowne kwoty, na bazie wcześniej uzgodnionego stosunku procentowego, należały się rządowi Luksemburga. Na ogół firmy CIT odbierały poszczególne nominały każdego dnia. W Luksemburgu nie było operacji typu „skarbonka”. Akcja taka została natomiast przeprowadzona w Belgii. Dzięki przepływowi gotówki pomiędzy dwoma państwami, mogła ona mieć wpływ na zredukowanie ilości monet do wycofania w Luksemburgu.

Banki komercyjne dokonywały wymiany franka luksemburskiego na euro do 30 czerwca 2002 r. W Luksemburgu wymiana banknotów wszystkich walut narodowych państw członkowskich UGW w tym okresie dokonywana przez osoby fizyczne była bezpłatna. Zasada ta obejmowała również osoby nie będące klientami banków. Zarówno banki jak

i urzędy pocztowo – telekomunikacyjne nie pobierały opłat za wymianę walut narodowych nie przekraczających równowartości 1 000 EUR. Bank centralny Luksemburga zobowiązał się, że banknoty nominowane we frankach luksemburskich będzie wymieniał bezterminowo, natomiast monety do dnia 31 grudnia 2004 r.

Niemcy

Kampania zachęcająca do zwrotu monet ułatwiła wycofywanie gotówki nominowanej w markach niemieckich w styczniu i lutym 2002 r. Banki były zachęcane do szybkiego zwracania przyjętych banknotów niemieckich do banku centralnego Niemiec (Bundesbanku). Do końca lutego w obiegu pozostało około 15% marek w ujęciu wartościowym. Znaczna część banknotów marek niemieckich znajdowała się poza terenem Niemiec, głównie w Turcji, ale także w wielu krajach Europy Wschodniej, zwłaszcza w krajach byłej Jugosławii.

Wartość banknotów euro przekroczyła wartość banknotów marek niemieckich w obiegu dnia 3 stycznia 2002 r. Banki oczekiwały zakończenia wymiany gotówkowej w ciągu dwóch tygodni. W praktyce, zakończono ją całkowicie w ciągu jednego tygodnia. Było to spowodowane dużą ilością gotówki dostarczonej w ramach zaopatrzenia pierwotnego, w szczególności banknotów o niskich nominałach, szybkim dostosowaniem bankomatów oraz postawą społeczeństwa.

Niemcy przewidziały bezterminową wymianę na euro zarówno banknotów, jak i monet nominowanych w markach niemieckich. Wymiana marek odbywa się bezpłatnie we wszystkich oddziałach banku centralnego Niemiec. Do 31 marca 2002 r. miała tam miejsce również bezpłatna wymiana na euro banknotów waluty narodowej pozostałych 11 państw członkowskich UGW.

W przypadku banków komercyjnych warunki wymiany marek niemieckich na euro (okres wymiany, opłaty za wymianę oraz dzienne limity wymiany) były pozostawione do ich indywidualnej decyzji. Zazwyczaj oferowały one bezpłatną wymianę marek na euro do końca lutego 2002 r. Banki komercyjne dla własnych klientów nie przewidywały dziennych limitów wymiany ani opłat za wymianę. Przy wymianie pozostałych walut narodowych państw strefy euro niektóre banki pobierały prowizje od osób nie będących ich klientami. Również w tym przypadku warunki wymiany zależały od poszczególnych banków³⁹.

Portugalia

W Portugalii nie zorganizowano ogólnonarodowej kampanii na rzecz wycofywania

z obiegu monet escudo o niskich nominałach, ponieważ obawiano się, że mogłoby zabraknąć monet w obiegu. Jednak pod koniec 2001 r. banki organizowały własne akcje charytatywne w celu zebrania bilonu.

Obieg banknotów nominowanych w escudo w grudniu 2001 r. nieznacznie wzrósł, a ich wycofywanie było nieznacznie wolniejsze niż przeciętne w styczniu 2002 r. Pomimo powyższego, na koniec lutego 2002 r. zostało zwróconych 85% (według wartości) banknotów nominowanych w escudo pozostających w obiegu pod koniec grudnia 2001 r. Wycofywanie monet nominowanych w escudo było natomiast znacznie wolniejsze. Do końca lutego 2002 r. zostało zwróconych jedynie 13% monet w ujęciu wartościowym. Było to następstwem problemów związanych z ich gromadzeniem, sortowaniem i magazynowaniem oraz z występowaniem „wąskich gardel” w firmach CIT. Początkowo priorytetem była dystrybucja monet euro, a następnie odbieranie monet waluty narodowej od większych sprzedawców detalicznych, którzy mieli możliwości pakowania ich w podziale na nominały. W rezultacie, rachunki mniejszych sprzedawców detalicznych były uznawane w terminie do 10 dni po zwrocie monet escudo. W celu zrekompensowania powstałej sytuacji, bank centralny Portugalii zgodził się ponosić koszty transportu sprzedawców detalicznych, którzy zazwyczaj nie byli zaangażowani w wycofywanie monet na większą skalę.

Banki były prawnie zobowiązane do bezpłatnej wymiany banknotów i monet escudo w kwocie nie przekraczającej 500 EUR w terminie do 30 czerwca 2002 r. W przypadku wyższej kwoty banki mogły samodzielnie ustalać warunki wymiany. Wymiana monet escudo w banku centralnym Portugalii trwała do końca 2002 r. Z kolei wymiana banknotów escudo będzie trwała do 28 lutego 2002 r.

Włochy

Wycofywanie waluty narodowej z obiegu przebiegało we Włoszech wolniej niż w innych państwach strefy euro. Mimo, że w drugiej połowie 2001 r. zorganizowano charytatywną zbiórkę monet dla osób cierpiących na choroby nowotworowe, to ogólna liczba wycofanych monet pod koniec 2001 r. była niewielka. Po Nowym Roku pojawił się dodatkowy problem związany z gromadzeniem monet narodowych, ponieważ w wielu przypadkach liczenie powierzane było

³⁹ Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, NBP, 2003 r., str. 107.

firmom CIT oraz stronom trzecim, które nie miały doświadczenia w gromadzeniu tak dużych ilości bilonu. Banki zachęcały więc do sortowania odprowadzanych monet i stosowania specjalnych opakowań, dzięki czemu przedsiębiorcy mogli liczyć na zmniejszenie standardowych opłat za zwracane monety, jeśli odpowiadały ww. warunkom.

Wymianę włoskiego lira na euro umożliwiały bank centralny Włoch, banki komercyjne oraz urzędy pocztowe. We wszystkich oddziałach banku centralnego bezpłatna wymiana banknotów i monet nominowanych w walucie narodowej na euro będzie prowadzona bez ograniczeń do 29 lutego 2012 r. Do 31 marca 2002 r. można było wymienić na euro banknoty nominowane w pozostałych 11 walutach narodowych państw członkowskich UGW. Banki komercyjne i urzędy pocztowe we Włoszech oferowały wymianę lirów na euro do końca czerwca 2002 r. Dla klientów, którzy powiadamiali jeden dzień wcześniej o zamiarze dokonania wymiany lirów na euro nie było limitów. W przeciwnym wypadku limit dzienny dla osób będących klientami banku wynosił 1 mln lirów dziennie, a dla osób nie będących klientami 200 tys. lirów dziennie. Generalnie banki nie pobierały opłat od własnych klientów. Natomiast w przypadku pozostałych osób wymiana była bezpłatna do kwoty 258 EUR.

9.2. Doświadczenia państw, które wprowadziły banknoty i monety euro po 2002 r.

Cypr

Bank centralny Cypru będzie prowadził nieodpłatną wymianę banknotów waluty narodowej na euro przez okres dziesięciu lat, licząc od daty przyjęcia euro jako jedyne go prawnego środka płatniczego na Cyprze, to jest do 31 grudnia 2017. Monety funta cypryjskiego były wymieniane na euro przez dwa lata od momentu wprowadzenia nowej waluty, tj. do 31 grudnia 2009 r. Banki komercyjne dokonywały bezpłatnej wymiany banknotów i monet nominowanych w walucie narodowej na euro przez okres 6 miesięcy od wprowadzenia euro. Banki komercyjne mogły wymieniać banknoty bezpłatnie do wartości transakcji 1000 CYP, a monety do kwoty 50 CYP. Za transakcje przekraczające te wartości mogła być nałożona opłata. Bezpłatnie i bez ograniczeń ilościowych były przyjmowane wpłaty na rachunek. Od dnia wprowadzenia euro reszta mogła być wydawana tylko w euro.

Estonia

Bezprowizyjna wymiana koron estońskich na euro (po nieodwołalnym kursie wymiany) rozpoczęła się w oddziałach banków komercyjnych już miesiąc przed wprowadzeniem nowej waluty. Była ona oferowana osobom fizycznym i miała na celu odciążenie, już po wprowadzeniu euro, detalistów i instytucji kredytowych. Od 1 stycznia 2011 r. bezpłatna wymiana waluty narodowej na euro była prowadzona:

- we wszystkich oddziałach banków komercyjnych (i potrwa do końca czerwca br.,
 - a w ograniczonej liczbie oddziałów – do końca 2011 r.),
- w banku centralnym Estonii (wymiana bezterminowa),
- w urzędach pocztowych (do 15 stycznia 2011 r.).

Do końca 2010 r. została wycofana znaczna część koron estońskich – ich wartość

w obiegu na koniec grudnia 2010 roku zmniejszyła się o ok. 40% w porównaniu z tym samym okresem w 2009 r. (z 9,7 mld do 5,8 mld EEK). W końcu stycznia 2011 r. wartość dotychczasowej waluty spadła do 1,7 mld EEK, stanowiąc 18% wartości koron, jakie pozostawały w obiegu na koniec 2009 r.

Malta

Począwszy od 2 stycznia 2008 r. banki komercyjne dokonywały bezpłatnej wymiany gotówkowej na euro. Klienci banków komercyjnych mogli dokonać wymiany powyżej kwoty 250 lirów maltańskich (582,34 EUR) z uprzednim dwudniowym zgłoszeniem kwoty, natomiast pozostali, nie będący klientami banku, bezpłatnej wymiany mogli dokonać jedynie do wysokości tej kwoty. Bezpłatnej wymiany można było dokonać w bankach komercyjnych w okresie do 3 miesięcy od daty wprowadzenia euro. Bank centralny Malty zapewnił natomiast bezpłatną wymianę waluty narodowej dla banknotów przez 10 lat, a dla monet przez dwa lata od dnia wprowadzenia euro. Od dnia wprowadzenia euro reszta mogła być wydawana tylko w euro.

Słowacja

Banki komercyjne wymieniały monety do końca czerwca 2009 r., a banknoty do końca 2009 r. Wymiana banknotów i monet o łącznej wartości przekraczającej 15 tys. EUR mogła wymagać wcześniejszej pisemnej notyfikacji co najmniej 1 dzień roboczy przed wymianą. Banki mogły wymagać dostarczenia banknotów posortowanych wg nominalów. Po zakończeniu okresu podwójnego obiegu banki mogą ograniczyć bezpłatną wymianę. Limit nie może być niższy niż 50 sztuk banknotów i 50 sztuk monet przy jednorazowej wymianie. Instytucje stosujące ograniczenie muszą zamieścić informację o tym na stronie internetowej i w placówkach dokonujących operacji gotówkowych.

W okresie podwójnego obiegu przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi, osoby prawne, jednostki państwowe, jednostki samorządu lokalnego oraz inne władze publiczne po otrzymaniu płatności gotówkowej w koronach o wartości przekraczającej wartość płatności mogły wydawać resztę tylko w euro, o ile nie uzgodniono inaczej z odbiorcą reszty. Można było odmówić przyjęcia płatności banknotami i monetami kolekcjonerskimi, monetami w ilościach powyżej 20 szt. jednego nominalu lub 30 szt. różnych nominalów. Osoby prawne i fizyczne mogły odmówić przyjęcia płatności gotówkowej, jeśli jej wartość nominalna była ponad czterokrotnie większa niż wartość płatności. Bank centralny do końca 2013 r. będzie wymieniał monety, natomiast wymiana banknotów jest bezterminowa.

Słowenia

Bezpłatna wymiana waluty narodowej przez banki komercyjne trwała do 9 marca 2007 r. W przypadku nieawizowanej wcześniej transakcji o wartości przekraczającej 1,5 tys. EUR banki komercyjne mogły pobrać opłatę. Bank centralny Słowenii będzie wymieniał banknoty bezterminowo, a monety do końca 2016 r. Od dnia wprowadzenia euro reszta mogła być wydawana tylko w euro.

10. Kampania informacyjno-szkoleniowa

Kampania informacyjno-szkoleniowa z punktu widzenia wymiany gotówkowej ma na celu odpowiednio wczesne informowanie o przejściu na euro, harmonogramie wprowadzenia nowej waluty, wizerunkach banknotów i monet euro, zabezpieczeniach chroniących przed fałszowaniem, zasadach wymiany waluty narodowej, a także wspieranie działań służących przygotowaniu poszczególnych sektorów gospodarki do przyjęcia waluty euro.

W 2002 r., kiedy euro przyjęło 12 krajów jednocześnie kampania informacyjno-szkoleniowa odbywała się na poziomie ogólnoeuropejskim i na poziomie narodowym. Kampanię na poziomie ogólnoeuropejskim, w krajach wprowadzających w 2002 r. euro koordynował Europejski Bank Centralny (EBC). Na poziomie narodowym prowadzono uzupełniające kampanie, w przeprowadzenie których zaangażowane były odpowiednie organy narodowe poszczególnych państw tj. m.in. banki centralne, ministerstwa, organizacje konsumenckie wspierane przez EBC oraz Komisję Europejską (KE).

W listopadzie 1999 r. Europejski Bank Centralny w publicznym przetargu wyłonił międzynarodową agencję reklamową, która we współpracy z EBC i krajowymi bankami centralnymi przeprowadziła kampanię informacyjną EURO 2002. Główne punkty kampanii objęły wygląd, nominały oraz zabezpieczenia banknotów i monet euro, a także proces wymiany gotówki.

Podstawowym celem kampanii informacyjnej było dotarcie do wszystkich mieszkańców strefy euro. Niektóre grupy odbiorców jak np. służby państwowe, policja, a także osoby mające zawodowo do czynienia z gotówką (np. pracownicy sklepów i banków), pracownicy sektora turystycznego, instytucji oświatowych i mediów oraz tzw. grupy wrażliwe, w tym niewidomi i niedowidzący, wymagały bardziej precyzyjnych informacji. Na kampanię informującą o wprowadzeniu euro w 2002 r. złożyły się:

- program partnerstwa z udziałem podmiotów sektora publicznego i prywatnego,
- kampania reklamowa,
- strona internetowa,
- całoroczny harmonogram działań i akcji medialnych mających na celu rozpowszechnianie wiedzy oraz zachęcanie obywateli do dokładnego zapoznania się z nową walutą.

Ze względu na to, że kampania przeprowadzona była w całej strefie euro, przygotowano centralnie 30 różnych publikacji we wszystkich jedenastu obowiązujących wówczas językach urzędowych Unii Europejskiej, zaś podstawową ulotkę informacyjną przetłumaczono na 23 języki.

Rdzeniem kampanii był tzw. program partnerski, który powstał z potrzeby szerokiego nagłaśniania za pośrednictwem współpracujących podmiotów. Oficjalni partnerzy programu otrzymali dostęp do informacji o nowych banknotach i monetach, które mogli rozpowszechniać wśród pracowników, klientów oraz ogółu społeczeństwa. Mieli też do dyspozycji bogatą gamę

materialów, na których – obok logo Europejskiego Banku Centralnego lub krajowego banku centralnego – mogli umieścić swój znak firmowy. Pod koniec kampanii w programie partnerstwa uczestniczyło ponad 2 400 podmiotów krajowych oraz 100 międzynarodowych. Dla przykładu, bank centralny Belgii (National Bank van België) przy kampanii informacyjnej współpracował z 130 instytucjami zewnętrznymi, bank centralny Finlandii (Suomen Pankki) z około 60 firmami i instytucjami. W szkoleniach zorganizowanych przez partnerów programu międzynarodowego wzięło udział ponad 300 tysięcy osób mających zawodowo do czynienia z gotówką.

W marcu 2001 r. uruchomiono serwis internetowy kampanii informacyjnej EURO 2002. Znalazły się w nim informacje o walucie euro oraz główne elementy kampanii. Utworzono oddzielne sekcje dla konkretnych grup odbiorców takich jak np. przedstawiciele mediów, krajowi i międzynarodowi członkowie programu partnerstwa oraz dla dzieci. Informacje na stronie internetowej podobnie jak pozostałe materiały dostępne były w jedenastu urzędowych językach unijnych. Sekcja strony internetowej „Banknoty i monety euro” zawierała najistotniejsze informacje dotyczące wyglądu, nominałów oraz zabezpieczeń nowych banknotów. Inna sekcję „Przygotowania do euro” poświęcono organizacji wymiany pieniądza w poszczególnych krajach. W sekcji „Informacje dla podmiotów gospodarczych” znajdowały się informacje nt. przygotowania pracowników przez przedsiębiorców i sposobów zaopatrzenia się w nową walutę. W kąciku dla dzieci zamieszczono grę ułatwiającą zapoznanie się z nowymi banknotami i monetami. Dzieci w wieku od ośmiu do dwunastu lat miały także okazję wziąć udział w internetowym konkursie zatytułowanym „Be a Euro Superstar” zorganizowanym przez EBC, który objął swym zasięgiem wszystkie kraje przystępujące do Unii Gospodarczej i Walutowej. 31 grudnia 2001 zwycięzcy konkursu zostali przyjęci przez Prezesa Europejskiego Banku Centralnego we Frankfurcie.

W Finlandii kampania objęła informacje dotyczące kursu wymiany euro, sposób prowadzenia rozliczeń z administracją publiczną i sektorem prywatnym oraz przejścia gospodarstw domowych na funkcjonowanie w warunkach euro. Grecka kampania skoncentrowana była na pokazaniu różnic pomiędzy siedmioma nominałami banknotów euro oraz ośmioma nominałami monet euro, przedstawieniu ich zabezpieczeń oraz zapewnieniu dodatkowych informacji dotyczących daty wprowadzenia podwójnego obiegu, czasu i miejsca wymiany.

W kampaniach na poziomie narodowym najważniejszą rolę odgrywały krajowe banki centralne, rządy i ministerstwa finansów. Czynny udział w kampanii brały również izby handlowe, sektor bankowy, partnerzy medialni, administracja centralna i samorządowa, przedsiębiorcy oraz instytucje kredytowe. W Austrii, podczas kampanii pod tytułem „Z bankiem narodowym do euro” rozpoczętej wiosną 2001 r. informacje nt. nowej waluty dostarczane były głównie przez tzw. Inicjatywę euro Rządu oraz banku centralnego Austrii (Oesterreichische Nationalbank).

Obok instytucji współpracujących przy kampanii, partnerami banków centralnych były także przedsiębiorstwa transportu publicznego oraz biura podróży. W procesie wprowadzania euro do obiegu w Irlandii, oprócz instytucji wymienionych powyżej, uczestniczyła również jednostka rządowa podlegająca Departamentowi Przedsiębiorstw, Handlu i Zatrudnienia (Forfas). Jednostka ta była odpowiedzialna za kampanię informacyjną skierowaną do przedsiębiorców

i detalistów. W kampanię informacyjną zaangażowana była również Rada ds. Wymiany Euro w Irlandii, która podobnie jak miało to miejsce we Włoszech, przygotowała dla każdego gospodarstwa domowego specjalny kalkulator (tzw. elektroniczny konwerter) oraz książkę o wymianie.

W Niemczech za przeprowadzenie całej kampanii na szczeblu narodowym odpowiedzialny był bank centralny Niemiec (Deutsche Bundesbank). We Włoszech zadanie przeprowadzenia kampanii informacyjno-promocyjnej spoczywało na Ministerstwie Skarbu (wspieranym przez Komitet Narodowy ds. Euro), Włoskim Stowarzyszeniu Bankowym oraz Instytucie Studiów ds. Dóbr Konsumpcyjnych. Dużą rolę w kampanii odegrał bank centralny Włoch (Banca d'Italia), dostarczając informacji o wyglądzie banknotów euro oraz ich zabezpieczeniach, a także o najważniejszych, aspektach wprowadzania euro, w tym warunkach wymiany lira włoskiego na nowe banknoty i monety.

Poszczególne państwa przyjmujące euro kierowały informację, dostosowując ich formę i zakres przekazywanych wiadomości, do poszczególnych grup docelowych podobnie jak odbywało się to na poziomie ogólnoeuropejskim. W swoich kampaniach zwracały szczególną uwagę na takie grupy społeczne jak np. osoby starsze, osoby niedowidzące, dzieci itd. W Finlandii kampania informacyjna koncentrowała się głównie na potrzebach ludzi starszych i starzejących się, ludzi młodych, konsumentów znajdujących się w sytuacji dużego zagrożenia ekonomicznego, inwalidów i imigrantów, którzy mieli ograniczony dostęp do informacji lub wymagali innej formy przekazu. Jedną z włoskich reklam telewizyjnych przeznaczoną była dla grup społecznych, które mogły mieć największe problemy z przystosowaniem się do nowej waluty, tj. do osób starszych czy niepełnosprawnych.

Do wszystkich fińskich gospodarstw domowych został wysłany przewodnik po euro, w którym były omówione najważniejsze kwestie związane z przejściem na wspólną walutę. Bank centralny Francji (Banque de France) skierował swoją kampanię informacyjno-szkoleniową do 13 000 nauczycieli ekonomii uczących w szkołach średnich, którym dostarczono edukacyjne filmy video. Francuska kampania szkoleniowo-informacyjna zyskała szeroką rzeszę odbiorców dzięki licznym środkom przekazu takim jak 8-stronicowy przewodnik, plakaty z banknotami oraz monetami euro, kalendarz „the EURO.OUR money”.

Na Malcie w okresie poprzedzającym wprowadzenie euro zdecydowano się na dotarcie do ludzi starszych i niedowidzących organizując wizyty domowe, podczas których odpowiadano na pytania dotyczące nowej waluty. Rozprowadzano też bezpłatne kalkulatory do przeliczania wartości na euro, plastikowe imitacje euro w szkołach podstawowych, w miastach i wsiach uruchamiano tymczasowe centra informacyjne na temat euro umieszczano zegary odliczające datę przyjęcia euro.

Bank centralny Niemiec (Deutsche Bundesbank) jako odpowiedzialny za kampanię, narodową kampanię informacyjną skierował również do obywateli państw spoza UE z tego względu, że duża liczba marek niemieckich znajdowała się poza terytorium Niemiec (ok. 1/3 wszystkich

marek o wartości 23-45 mld EUR). Na stronie internetowej Deutsche Bundesbanku znalazły się informacje dla mieszkańców 16 takich krajów, w tym Polski.

W krajach przyjmujących wspólną walutę organizowane były również szkolenia mające na celu dystrybucję bardziej szczegółowych informacji o euro. Jesienią 2001 r. bank centralny Finlandii zorganizował dla osób, które z powodu wykonywanej pracy mają do czynienia z gotówką, pracujących w firmach handlowych, instytucjach finansowych szkolenia na temat cech autentyczności banknotów i monet euro. Od stycznia 2001 r., zgodnie z kalendarzem EBC prowadził on także instruktaż dla policji i profesjonalnych podmiotów zarządzających gotówką, natomiast od lipca 2001 r. dla swoich partnerów w kampanii.

W drugiej połowie 2001 r. w banku centralnym Austrii przeprowadzono cykl szkoleń dla personelu zajmującego się dystrybucją monet i banknotów euro. Szkolenia te miały na celu zapoznanie ze specyficznymi cechami nowych monet i banknotów, takimi jak wzór, zabezpieczenia oraz procedurami związanymi z wymianą. Bank centralny Holandii organizował szkolenia dla bankowców i handlowców detalicznych, jak również zajął się dystrybucją materiałów informacyjnych takich jak plakaty, ulotki, płyty CD. W lutym 2007 r. na Malcie uruchomiony został specjalny program mający na celu szkolenie trenerów z zakresu ogólnych informacji na temat wymiany gotówkowej na euro, którzy następnie mogli przeprowadzać szkolenia w różnych organizacjach. W kolejnych miesiącach 2007 r. przeprowadzono szkolenia dotyczące obsługi banknotów euro, podczas których zaznajamiano z zabezpieczeniami banknotów. Bank centralny Niemiec przygotował również specjalne programy informacyjne oraz kursy szkoleniowe dla pracowników niemieckich banków i pracowników handlu detalicznego.

Ważnym elementem kampanii informacyjnej były działania medialne, takie jak komunikaty i konferencje prasowe oraz pakiety informacyjne przygotowane specjalnie dla określonych grup odbiorców - banków i placówek detalicznych. Miały one na celu nie tylko informować ale również zachęcać do różnego rodzaju działań, które ułatwiają proces wymiany waluty. Kampanie prowadzone wśród społeczeństwa (m.in. na Cyprze) nawoływały m.in. do zwrotu monet rodzimej waluty oraz do deponowania gotówki na lokatach w bankach lub używania jej w codziennych transakcjach z uwagi na obawy, że zwyczaj przechowywanie bilonu w domach doprowadzi do długich kolejek w bankach w okresie przewidzianym na wymianę pieniądza. Zachęcano też obywateli (np. w Grecji) do używania w styczniu 2002 r. kart płatniczych, co miało ułatwić proces wprowadzania euro do obiegu. Karty płatnicze nie były w Grecji rozpowszechnione, jednak w tym okresie wystąpił wzrost ilości dokonywanych transakcji przy ich użyciu o ok. 10-20%.

We włoskiej kampanii w mediach udział wzięły znane włoskie postacie. W 30 sekundowych reklamach informowały o najważniejszych aspektach wprowadzania euro do obiegu, m.in. o kluczowych dla tego procesu datach, nieodwołalnych kursach wymiany oraz o konieczności dokonywania dokładnych przeliczeń kwot z lira włoskiego na euro.

Ogromną rolę w kampaniach informacyjnych odegrały reklamy/spoty emitowane w Internecie a także uruchomienie infolinii. Szczególną uwagę w medialnej części kampanii poświęcono

kobietom nieaktywnym zawodowo oraz osobom starszym. W Finlandii informacja europejska, która podlegała Ministerstwu Spraw Zagranicznych oferowała informacje na temat euro organizując infolinię, dzięki której rozmówca mógł połączyć się z najbliższym biurem informacji europejskiej.

Bank centralny Francji uruchomił specjalną stronę internetową „euro dla wszystkich”. Strona zawierała informacje skierowane zarówno do szerokiego grona odbiorców, jak i do specjalistów oraz biznesmenów. Na stronie umieszczono również 100 najczęściej zadawanych pytań wraz z odpowiedziami, gdzie uaktualniano dane. Departament Długu Publicznego greckiego Ministerstwa Finansów przygotował również strony internetowe, na których zamieszczone zostały informacje dotyczące technicznych aspektów procesu wymiany. W ramach kampanii odpowiedzialny za nią bank centralny Niemiec opracował i zamieścił na swojej stronie internetowej szereg broszur i ulotek dotyczących nowej waluty. Innym elementem kampanii w Luksemburgu, w Niemczech, na Cyprze było uruchomienie narodowych linii informacyjnych dla społeczeństwa. Na Malcie poprzez podobną infolinię wyszkolony personel odpowiadał społeczeństwu na pytania dotyczące aspektów procesu wprowadzenia nowej waluty. Na Malcie wyznaczono pięciu urzędników ds. informacji specjalizujących się w poszczególnych grupach docelowych: konsumenci, przedsiębiorstwa, starsi obywatele, dzieci, osoby niedowidzące.

W ramach kampanii zorganizowano w państwach przyjmujących euro serię konferencji, w których udział wzięli przedstawiciele krajowych instytucji, którzy odpowiadali na pytania związane z wymianą pieniądza oraz ze stanem przygotowań w poszczególnych branżach, w tym w sektorze handlowym, finansowym oraz turystycznym. Komisja Europejska w ramach umowy o współpracy wsparła na Malcie organizację konferencji i dwóch wystaw na temat euro, badanie opinii publicznej i badanie ankietowe dotyczące podwójnego obiegu oraz ogólnonarodowy konkurs szkolny. Bank centralny Niemiec, we współpracy z niemieckim rządem federalnym oraz Komisją Europejską i Parlamentem Europejskim, zorganizował specjalną kampanię objazdową po 100 niemieckich miastach (Euro-Zelt Tour). Wizyty w poszczególnych miastach, które odbywały się od kwietnia 2001 r., obejmowały m.in. konferencję prasową z udziałem przedstawicieli lokalnych mediów, spotkania z mieszkańcami oraz interaktywne prezentacje. Na konferencji w dniu 30 sierpnia 2001 r. prezes EBC po raz pierwszy zaprezentował oryginalne banknoty euro co spotkało się z wielkim zainteresowaniem z uwagi na to, że zabezpieczenia zastosowane w banknotach stanowiły pilnie strzeżoną tajemnicę.

W trakcie trwania kampanii cypryjskiej zorganizowano ponadto wiele wykładów i seminariów, w których przedstawiono doświadczenia państw, które wcześniej przyjęły euro. Szczególną uwagę zwracano na nadmierny wzrost cen podczas okresu wymiany waluty narodowej na euro, szczególnie w sferze usług (kawiarnie, restauracje, zakłady fryzjerskie, etc.) We współpracy z Uniwersytetem Cypryjskim oraz przedstawicielami Komisji Europejskiej i Europejskiego Banku Centralnego zorganizowano seminarium na temat wpływu euro na cypryjską gospodarkę. Ponadto, Ministerstwo Finansów Cypru organizowało dodatkowo comiesięczne spotkania Ministra i pracowników Ministerstwa z dziennikarzami, podczas których przekazywano informacje dotyczące euro. Kolejnym elementem kampanii informacyjnej na Cyprze było

zorganizowanie konkursu dla uczniów szkół średnich. Konkurs koncentrował się na tematyce dotyczącej wprowadzenia nowej waluty, właściwego jej użycia, jej roli w życiu mieszkańców Cypru. Konkurs był zorganizowany wspólnie przez Ministerstwo Finansów i Ministerstwo Edukacji i był finansowany przez Komisję Europejską. W ramach tego konkursu stworzono również kalendarz na 2008 rok w formie kieszonkowej, ściennej jak i elektronicznej. Innymi działaniami będącymi elementem cypryjskiej kampanii informacyjnej była np. organizacja wystawy o euro w Limassol oraz dystrybucja w rejonach wiejskich, na podstawie przeprowadzonych wcześniej ankiet, materiałów informacyjnych poprzez tzw. Euro-busy.

Podczas prowadzonej kampanii bardzo ważnym aspektem okazało się dostosowanie treści kampanii do charakterystyki kraju. Przykładowo w krajach, w których waluta narodowa składała się jedynie z banknotów (np. Włochy) niezbędne okazało się położenie nacisku na informowanie o istnieniu monet euro. Bardzo ważne jest pozytywne nastawienie społeczeństwa do nowej waluty. W związku z tym kampanie reklamowe miały za zadanie przedstawianie głównie korzyści płynących z wymiany.

Kampanie informacyjno-szkoleniowe rozpoczynały się na etapie przygotowań do wprowadzenia euro w poszczególnych krajach i trwały podczas procesu wprowadzania wspólnej waluty. Treść informacji przekazywanych poszczególnym grupom docelowym uzależniona była nie tylko od charakterystyki tych grup, ale również od etapu zaawansowania prac nad wprowadzeniem euro. Należy jednak zwrócić uwagę na ważną rolę jaką odegrała kontynuacja tych kampanii po dniu wprowadzenia euro czyli pomiędzy wprowadzeniem euro a zakończeniem wymiany i przewalutowaniem w bankach. W tym okresie nadal jednak z większym naciskiem informowano o praktycznych aspektach wymiany tj. odnośnie m.in. sposobu, miejsca i terminu wymiany waluty narodowej na euro a także o zabezpieczeniach nowych banknotów w celu oswojenia społeczeństwa z nowym środkiem płatniczym. Kampanie informacyjne trwały zatem często do ostatniego dnia wymiany wycofywanej waluty.

Koszty kampanii informacyjno-szkoleniowych ponoszone były przez odpowiednie organy krajowe, EBC oraz KE na podstawie specjalnych porozumień. Koszty kampanii poniesione przez bank centralny Finlandii szacowano na kwotę ok. 2 mln euro. EBC sfinansował koszty związane z przygotowaniem broszur i innych materiałów wykorzystywanych w kampanii. Koszty poniesione przez inne instytucje takie jak Ministerstwo Finansów, Komisja Europejska, organizacje konsumenckie szacowano na ok. 3 mln euro. Natomiast finansowanie kampanii na Słowacji było zapewnione przez Ministerstwo Finansów i bank centralny Słowacji. Koszt kampanii wyniósł 188 mln SKK.

11. Bibliografia

1. Analiza przygotowań państw członkowskich i państw kandydujących do wprowadzenia euro w formie gotówkowej, *Materialy i Studia*, Zeszyt nr 122, Narodowy Bank Polski, maj 2001
2. An assessment of the euro changeover in France, *Banque de France Bulletin*, Special issue, No 107, November 2002
3. Cash Changeover Plan, Version 7, Central Bank of Cyprus, October 2007
4. Communication from the Commission to The European Council, Review of the introduction of euro notes and coins, Commission of the European Communities, Brussels, 6.3.2002, COM(2002) 124 final
5. Estonia's National Changeover Plan. Version no 8, April 2010
6. Estonia's National Changeover Plan. Version no 9, October 2010
7. Euro – nowa waluta zjednoczonej Europy, NBP, 2001
8. Evaluation of the 2002 Cash Changeover, European Central Bank, April 2002
9. Final Master Plan for the Euro Changeover in Malta, National Euro Changeover Committee, July 2007
10. Introduction of the euro in Slovakia, European Commission, Directorate General, Economic and Financial Affairs, Brussels, 8 January 2009
11. Jak powstało euro – nasz pieniądz. Krótka historia banknotów i monet euro, Europejski Bank Centralny, 2007
12. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego. Wprowadzenie euro na Cyprze i Malcie, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 18.4.2008 r. KOM(2008) 204 wersja ostateczna
13. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Centralnego, Wprowadzenie Euro na Słowacji, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, dnia 20.4.2009, KOM(2009) 178 wersja ostateczna
14. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Wprowadzenie euro w Estonii, Komisja Europejska, Bruksela, dnia 22.03.2011 r., KOM(2011)140, wersja ostateczna
15. National Cash Changeover Plan, Ministries of National Economy and Finance, Bank of Greece, January 2001
16. National Changeover Plan, From the pound to the euro, Revised, Ministry of Finance, Central Bank of Cyprus, August 2007
17. Plan for Adoption of the Euro 2001/2002, Revised edition, Ministry of Finance, Finland, 17 April 2001
18. Practical issues arising from the euro, Bank of England, May 2002
19. Przebieg procesu wprowadzania banknotów i monet euro w państwach Unii Gospodarczej i Walutowej, Narodowy Bank Polski, 2003

20. Raport na temat pełnego uczestnictwa Polski w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej, Projekty badawcze, część II, NBP, 2009
21. Raport z realizacji zadań, maj 2005 – wrzesień 2007, Komisja ds. Strategii Wprowadzania Banknotów i Monet Euro, Narodowy Bank Polski
22. Review of the Slovenian changeover to the euro, Final Report, Deloitte Consulting, 27 August 2007
23. Rozporządzenie Rady 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro z późniejszymi zmianami
24. Traktat o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej
25. Wytyczne EBC z dnia 14 lipca 2006 r. w sprawie niektórych przygotowań do wymiany pieniądza gotówkowego na euro związanych z wprowadzeniem waluty euro oraz zaopatrzenia pierwotnego i zaopatrzenia wtórnego w banknoty i monety euro podmiotów poza strefą euro z późniejszą zmianą
26. Zalecenie Komisji z dnia 19 grudnia 2008 r. w sprawie wspólnych wytycznych dotyczących stron narodowych i emisji monet euro przeznaczonych do obiegu
27. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Jedenaste sprawozdanie w sprawie praktycznych przygotowań do rozszerzenia strefy euro. Bruksela, dnia 12.11.2010 KOM(2010) 667 wersja ostateczna